

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta humanitních studií

Katedra studií občanské společnosti

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Přínos spolupráce mateřských center s obcemi:
Mateřská centra a jejich podíl na vytváření občanské
společnosti**

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Rut Kolínská

Praha 2012

Bc. Jana Voltrová

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a s použitím pramenů a literatury řádně citovaných a uvedených v seznamu literatury. Práci jsem nevyžila k získání jiného nebo stejného titulu.“

„Souhlasím s tím, že tato diplomová práce může být zveřejněna v elektronické knihovně FHS UK a může být využita i jako studijní text.“

V Praze dne 10. 9. 2012

Jana Voltrová

Poděkování

Na tomto místě děkuji paní Mgr. Rut Kolínské za vedení mé diplomové práce a Mgr. Tereze Pospíšilové, M.A., Ph.D. za všechny jejich cenné rady a připomínky, které mi v průběhu psaní poskytly.

Abstrakt

Tato diplomová práce pojednává o mateřských centrech, jejich významu v občanské společnosti a hodnotí spolupráci mezi mateřskými centry a obcemi, v nichž tato mateřská centra působí. Práce obsahuje vysvětlení pojmů rodina, zabývá se funkcemi rodiny a postavením žen v rodině. Popisuje úlohu státu ve vztahu k rodinám s dětmi a rodinnou politiku na úrovni vybraného kraje. V práci je dále uvedeno, co jsou to mateřská centra, jak vznikají a jak ovlivňují občanskou společnost. V empirické části práce je posuzována činnost vybraných mateřských center, jejich propagace, spolupráce se Sítí mateřských center o.s. a spolupráce s institucemi státní správy a samosprávy. Práce také obsahuje výsledky šetření v obcích, kde vybraná mateřská centra působí. V závěru práce je zhodnocena spolupráce mateřských center s obcemi, kde tato centra působí.

Klíčová slova

rodina, rodinná politika, mateřské centrum, občanská společnost, obec, komunální politika, propagace

Abstract

This diploma thesis deals with the question of mother centres, their significance in civil society and evaluates the cooperation between mother centres and municipalities, in which these centres operate. This thesis includes definitions of concepts as family, role of the family, and status of women in the family. It describes the role of the state in relation to the families and family policy in specific region. In this diploma thesis is stated what the meaning of mother centres, how they are formed and how they influence civil society. Within the empirical part of the thesis I have tried to assess the activity of the selected mother centres, their promotion and their cooperation with the Network of the mother centres and their cooperation with the public sector institutions. This diploma thesis contains the results of investigation in the municipalities as well. In the conclusion of the thesis there is an evaluation of the cooperation between mother centres and municipalities.

Key words

family, family policy, mother centre, civil society, municipality, local policy, promotion

OBSAH

Úvod	1
I. TEORETICKÁ ČÁST	3
I.1. Rodina v České republice.....	3
I.1.1. Definice rodiny	3
I.1.2. Funkce rodiny	4
I.1.3. Pojetí rodiny v moderní společnosti	5
I.1.4. Životní cyklus rodiny.....	7
I.1.5. Postavení ženy v rodině.....	9
I.1.6. Údaje o rodinách a dětech v ČR	10
I.1.7. Úloha státu ve vztahu k rodinám s dětmi.....	12
I.1.7.1. Podpora rodin ze strany státu.....	12
I.1.7.2. Úloha státu v koncepci rodinné politiky	13
I.1.7.3. Úloha neziskových organizací v koncepci rodinné politiky	14
I.1.8. Současný směr rodinné politiky.....	15
I.1.9. Další podpůrné aktivity.....	16
I.2. Mateřská centra a jejich úloha v občanské společnosti	18
I.2.1. Vysvětlení pojmu a historie vzniku mateřských center	18
I.2.2. Mateřská centra v české občanské společnosti	20
I.2.2.1. Občanská společnost.....	20
I.2.2.2. Mateřská centra české v občanské společnosti.....	23
I.2.2.3. Zakládání a vznik MC	25
I.2.2.3.1. Prostor	26
I.2.2.3.2. Právní forma.....	27
I.2.2.3.3. Finance	28
I.2.2.3.4. Program.....	29
I.2.2.3.5. Propagace mateřských center.....	32
I.2.2.3.6. Socializace v mateřských centrech	33
I.2.2.4. MC jako impuls pro širší občanský život	35
I.3. Obce a komunální politika	37
I.3.1. Komunita	37
I.3.2. Územní samosprávné celky	39
I.3.3. Pardubický kraj.....	39

II. EMPIRICKÁ ČÁST	43
II.1. Úvod.....	43
II.2. Příprava kvalitativního výzkumu	43
II.2.1. Plán výzkumu	43
II.2.2. Výzkumná otázka	44
II.2.3. Výběr vzorku	44
II.2.4. Výzkumné metody	46
II.2.5. Způsob práce s daty	47
II.3. Zprávy z rozhovorů v mateřských centrech	48
II.3.1. Centrum č. 1	48
II.3.2. Centrum č. 2	51
II.3.3. Centrum č. 3	56
II.3.4. Centrum č. 4	59
II.3.5. Centrum č. 5	63
II.4. Srovnání mateřských center, v nichž probíhal výzkum	65
II.4.1. Vznik mateřských center	65
II.4.2. Právní forma mateřských center	66
II.4.3. Prostor	66
II.4.4. Finance	66
II.4.5. Zaměstnanci /dobrovolníci	67
II.4.6. Klientské a členské rodiny v MC	68
II.4.7. Program	68
II.4.8. Socializace.....	69
II.4.9. Spolupráce se Sítí MC	69
II.4.10. Spolupráce s dalšími subjekty.....	70
II.4.11. Spolupráce s institucemi státní správy a samosprávy	70
II.4.12. Působení MC jako občanského sektoru	70
II.4.13. Propagace.....	71
II.4.14. Srovnání mateřských center na základě rozhovorů v MC	71
II.5. Výzkum v obcích, kde vybraná MC působí.....	74
II.5.1. Zprávy z dotazníkového šetření v obcích.....	74
II.5.1.1. Obec 1.....	74
II.5.1.2. Obec 2.....	75

II.5.1.3.	Obec 3	75
II.5.1.4.	Obec 4	75
II.5.1.5.	Obec 5	76
II.5.2.	Shrnutí výsledků dotazníkového šetření	76
II.5.1.	Odpovědi státní správy (samosprávy) na otázky o MC	77
III.	ZÁVĚR	79
III.1.	Souvislost velikosti obce a zapojení MC do komunity	79
III.2.	Přínos spolupráce s obcemi pro MC	79
III.3.	MC a jejich podíl na vytváření občanské společnosti	81
	Seznam použité literatury a zdrojů:.....	82
	Seznam příloh:	87
	Projekt diplomové práce	92
	MEDAILON O AUTOROVI.....	93
	Slovník nejdůležitějších jmen a pojmů	94
	Rejstřík	96

Úvod

Tato práce se zabývá tématy, jako je rodina a mateřství a přiblíží problematiku rodinné politiky na úrovni státu a kraje. Hlavní náplní této práce je posouzení úlohy mateřských center jako organizací občanské společnosti a vzájemného vztahu mezi mateřskými centry a obcemi.

Základní jednotkou lidské společnosti je rodina. Rodina je společenská instituce, která plní mnoho funkcí, ale existuje zejména proto, aby zajišťovala reprodukci lidského rodu. Největší úloha při plnění této funkce náleží ženám. Právě odchod ženy na mateřskou dovolenou je v takové situaci pro ni velký zlom. Zpočátku je pro každou ženu mateřství náplní jejího života. Postupně se ale může stát, že si žena uvědomí své odloučení od společnosti a hledá místo, kde by se znovu zapojila do společenského života. Takovým místem může být pro ženu mateřské centrum.

Mateřská centra jsou nestátními neziskovými organizacemi, které sdružují rodiny s dětmi. V této práci mne zajímalo, jak tyto organizace ovlivňují život rodin s dětmi a jak jsou tyto organizace podporovány státem a obcemi, ve kterých tyto organizace působí.

Diplomová práce má dvě části, část teoretickou a část empirickou. V teoretické části jsem shrnula pohled na rodinu obecně i pohled na rodinu v České republice, včetně aplikování rodinné politiky v dokumentu „Národní koncepce rodinné politiky“. Tato koncepce byla schválena v roce 2005 a od té doby byla tato koncepce pouze doplněna v roce 2008. Současné dokumenty a zákony se zaměřují spíše na finanční zajištění rodin a na řešení rodinných problémů v rodinách sociálně ohrožených skupin.

V teoretické části se dále zabývám mateřskými centry a jejich úlohou v občanské společnosti. Nejdříve popisuji, jak v 90. letech mateřská centra vznikala a jaký byl ideál jejich vzniku – neformální setkávání matek s dětmi na mateřské dovolené. Dále jsem zjišťovala, jak vznikají současná mateřská centra a s jakými základními problémy se musí potýkat. A také mne zajímalo, jak se mohou mateřská centra zapojovat do širšího občanského života. Jednou z funkcí mateřských center je povzbuzení matek na mateřské dovolené ke společenské seberealizaci.

V druhé polovině teoretické části jsem se zaměřila na obce a jejich komunální politiku. Protože žiji poblíž Pardubic, zajímala mne především komunální politika ve vztahu k rodinám v rámci pardubického kraje.

Druhá část práce je empirická. V této části jsem se rozhodla zjistit informace zejména o tom, jak se mateřská centra zapojují do života obcí a do komunální politiky. Zajímalo mne, jestli je rozdílné působení mateřských center v menších městech a ve větších městech. V další kapitole empirické části jsem se zaměřila na spolupráci mateřských center se státní správou a samosprávou. Dále se věnuji propagaci těchto neziskových organizací a také tomu, jak jejich aktivity ovlivňuje členství v zastřešující organizaci Síť mateřských center o. s.

První část výzkumu proběhla v pěti vybraných mateřských centrech v pardubickém kraji. Hlavní výzkumnou metodou byly polostrukturované rozhovory s vedoucími těchto center. Z výsledků tohoto výzkumu jsem vypracovala srovnání jednotlivých témat, na která jsem se v rozhovorech ptala. Poté jsem zjištěná fakta porovnávala. Porovnávala jsem například vznik a právní formu mateřských center, cílové skupiny, míru socializace v centrech i rozsah zapojování center i klientských rodin do širšího občanského života. Dalším srovnávacím kritériem bylo financování mateřských center, jejich program a propagace. Dále jsem u vybraných center porovnávala i spolupráci se Sítí mateřských center o.s. a spolupráci se státní správou a samosprávou.

Druhou část výzkumu jsem uskutečnila v obcích pardubického kraje, ve kterých působí vybraná mateřská centra. Vypracovala jsem dotazník, který jsem předala na instituce státní správy a samosprávy.

Všechna zjištěná data z mateřských center i z příslušných obcí jsem podrobněji popsala, porovнала a pro lepší přehlednost jsem je uspořádala do tabulek.

Nakonec jsem podle zjištěných dat z výzkumu odpověděla na výzkumnou otázku: „Jak souvisí zapojení mateřských center do komunity s velikostí obce?“

V závěru diplomové práce hodnotím spolupráci mateřských center s místně příslušnými obcemi.

I. TEORETICKÁ ČÁST

I.1. Rodina v České republice

I.1.1. Definice rodiny

Rodina je základní jednotkou společnosti. Pojem rodina lze chápat různě.

Rodina byla původně postavena na majetkovém, ekonomickém základu, dnes je rodina chápána sociologicky.

(Murphy, 2004)

Podle Velkého sociologického slovníku je rodina původní a nejdůležitější společenská skupina a instituce, jejímiž hlavními funkcemi jsou reprodukce, výchova, socializace a přenos kulturních vzorů.

(Petrusek, 1996)

Rodina je to, co drží společnost pohromadě. Rodina má velký podíl na celkovém uspořádání společnosti a na charakteru společnosti jako celku.

Je to sociální skupina vytvořená společnou domácností, manželstvím nebo příbuzenstvím. Rodina je tradiční malá sociální skupina, kde se utvářejí a reprodukují základní sociální vztahy. Jednak je to skupina neformální, neboť vztahy v rodině jsou založeny na citových nebo intimních vazbách. Zároveň je to zákonně uznávaná sociální skupina. Rodina je propojena manželskými a příbuzenskými vztahy, má určité ekonomické propojení, má určitý společný způsob života a často mívá určitým způsobem vymezené prostředí. V rodinném prostředí se promítají celospolečenské poměry, ale zároveň je to prostředí, které chrání členy rodiny před celospolečenskými problémy.

(Hrušáková, Králíčková, 1993)

Založení rodiny jako trvalého společenství muže a ženy zákonně stanoveným způsobem a řádnou výchovu dětí vymezuje Zákon o rodině v platném znění.

(Zákon č. 94/1963 Sb.)

Oldřich Matoušek uvádí pojem rodina v užším slova smyslu a v rozšířeném více-generačním pojetí. Rodina v užším slova smyslu je základní rodina, kterou tvoří muž, žena a nedospělé děti. To je jádro rodiny. „Jádrem tohoto jádra je vztah mezi matkou a jejími dětmi, založený a posílený tím, že ve všech společnostech rozhodující díl péče o děti nesou ženy.“

(Matoušek, 2003: 10)

V tradičních evropských společnostech bývala původně pod pojmem rodina chápána zejména více-generační domácnost, což je chápání rodiny v rozšířeném slova smyslu. Protože úmrtí dítěte, matky či otce v rodině bylo častější než dnes, vznikala mezigenerační manželství.

Vdova, vdovec či nejstarší z dětí si vzalo do rodiny, jež fungovala především jako hospodářská jednotka, partnera z mladší nebo starší generace. Moderní doba přinesla menší úmrtnost a každý manželský pár teď zakládá svou samostatnou domácnost a rodinu. (Matoušek, 2003)

Pojem rodina bude v této práci používán v užším a širším slova smyslu tak, jak rodinu definoval Oldřich Matoušek.

I.1.2. Funkce rodiny

Rodina plní mnoho společenských funkcí. Například funkci reprodukční, socializační a výchovnou a ekonomickou. Smyslem, účelem a náplní rodiny je vytváření vhodného prostoru pro vzájemné sdílení aktivit členů rodiny. Rodina by měla působit jako základní jednotka péče o jednotlivé členy v době, kdy se o sebe nemohou sami postarat. Nejdříve pečují rodiče o děti a později by to mělo být naopak. Sociálně největší je ale její reprodukční význam.

Přechod k rodičovství je velmi významným mezníkem ve vývoji manželství. Je to velmi významný mezník i v životě jednotlivce. Rodičem se člověk stává ne postupně, ale zlomově, okamžikem narození dítěte a stává se jím navždy. (Vágnerová, 2007)

„O rodinném soužití můžeme tedy mluvit tam, kde dítě uspokojuje

psychické potřeby rodičů, a rodiče uspokojují potřeby dítěte“
(Matějček, 1992: 29)

Rodina by měla vytvářet pro každého člena bezpečné zázemí. Materiální zázemí se vytvoří zejména tím, že rodina spolu v soukromí bydlí a hospodaří.

Citové zázemí se vytváří vzájemnými vztahy mezi členy rodiny. Ale rodinný život může být někdy vnímán i jako zdroj stresu. Jednotliví členové se musí sobě navzájem přizpůsobovat a být si k dispozici.

Role matky je ve vztahu k dítěti stále nezastupitelná. Matky jsou k potřebám dítěte vnímavější, protože jsou to právě ony, které o dítě pečují každý den.

Současné postavení otců v rodině se ale oproti minulosti změnilo. Dříve byl otec vnímán převážně jako živitel rodiny a rozvíjel sociální vazby spíše vně rodiny. Dnes se otcové obecně více zapojují do každodenních činností rodiny a zajímají se o dění v rodině.

Nezastupitelný význam má rodina pro vývoj dítěte i naopak dítě má obrovský význam pro rodinné vztahy mezi dospělými. „Z etologického hlediska je podstatné, že lidské mládě má velice dlouhý vývoj a proto je ze všech živočichů nejdéle odkázáno na rodičovskou péči.“ (Matoušek, 2003: 66)

Rodina dává dítěti genetické osobnostní předpoklady, zajišťuje dítěti biologické potřeby, ale uspokojuje i psychické potřeby dítěte, zejména jej naplňuje pocitem bezpečí. V rodině se učí dítě poznávat okolní svět i samo sebe. Rodina tak plní funkci primární socializace. Rodina má jednoznačně rozhodující vliv na osobnostní rozvoj dítěte. Právě prostřednictvím rodiny si dítě uvědomuje své místo ve společnosti.

I.1.3. Pojetí rodiny v moderní společnosti

Rodina v klasickém pojetí znamenala pouze manželský pár a jejich dítě nebo děti. Další vývoj ale přinesl nové uspořádání. Jako rodinu můžeme brát i domácnost, v níž je jeden rodič s alespoň jedním dítětem. Statistika uvádí takovou rodinu jako neúplnou.

V poslední době chápe moderní společnost pod pojmem rodina i takovou sociální skupinu, kterou tvoří muž, žena a děti, které spolu žijí společným životem a nemusí být spojeny institucionálně. „Celkově klesá ochota vstupovat do manželského svazku tradičního typu a přivedením dětí na svět na sebe brát odpovědnost za jejich osud.“ (Matoušek, 2003: 42)

Životní styl současné společnosti se orientuje také směrem k životu bez dětí. Patří sem samostatně žijící muži nebo ženy, které již prošly manželstvím a mají děti, které žijí s jejich bývalým partnerem. Patří sem také relativně mladí lidé, kteří ještě nezaložili rodinu.

Obecně dochází v moderní společnosti ke snižování počtu sňatků. Zvyšuje se počet nesezdaných párů žijících společně, zvyšuje se počet dětí narozených svobodným matkám, ale i nárůst tolerance vůči rozvodům. Jako rodinu vnímá společnost i domácnost, kde nejsou páry sezené a žijí s dítětem nebo respektuje jako rodinu i to, že legitimní rodiny spolu nežijí ve společné domácnosti.

Současnost tedy přináší rodinná soužití muže a ženy, které společně vychovávají vlastní, částečně vlastní či nevlastní děti. Takové soužití se označuje jako „living apart together“. Tento pojem zahrnuje soužití muže a ženy, v němž si obě strany zachovávají vlastní domácnost a bydlí odděleně, ale označují se za stabilní pár

(Slovník, 2011)

Pod pojmem rodiče jsou nejčastěji myšleni rodinní vychovatelé, tedy ti, kteří přijali dítě za své bez ohledu na to, zda se jedná o rodiče biologické nebo právně uznané.

„ Společnosti soumraku moderní doby uvízly ve smyčce posilující se zpětné vazby: čím méně se ve společnosti rodí dětí, tím jsou vzácnější – tím větších společenských oprávnění se jim dostává a tím jsou nákladnější. Čím jsou ale děti nákladnější, tím méně si jich člověk může dovolit, a tím méně se jich tedy ve společnosti rodí.“ (Možný, 2008: 242)

Mezi další změny fungování moderních rodin patří například i omezování vícegeneračního soužití, zvyšování věku rodičů, řešení problémů, jak pečovat o rodiče při zapojení žen do ekonomického procesu apod.

„Všechny zásadní problémy současné rodiny se promítají do celospolečenských souvislostí a zároveň celospolečenské problémy se přímo či nepřímo dotýkají života rodiny“ (Hrušáková, 1993: 9)

I.1.4. Životní cyklus rodiny

Životním cyklem rozumíme sled významných událostí v životě jedince od jeho narození po smrt. Životní cyklus rodiny začíná vznikem rodiny, ať už soužitím nesezdaného páru nebo okamžikem uzavření manželství. (Sirovátka, Hora eds., 2008)

Od manželství se očekává, že bylo uzavřeno za účelem zplodit děti. Pro manžele je dítě jakýmsi zdrojem nových zážitků, jistým oživením doposud všedního života. Z manželů se tak stávají rodiče. „Rodičovská role významně přispívá k dalšímu osobnostnímu rozvoji dospělého člověka, kterému přináší mnoho důležitých zkušeností. Ovlivňuje jeho uvažování a emoční prožívání, další role i mezilidské vztahy. V rámci rodičovství se rozvíjí schopnost vnímat svět očima jiné bytosti, sociální a emoční inteligence, flexibilita empatie, ochota potlačit osobní potřeby ve prospěch dítěte, prohlubuje se schopnost vytvořit hluboký a trvalý citový vztah.“ (Vágnerová, 2007: 109)

Po porodu se matka váže na dítě tak silně, že vnímá vše ostatní méně. Matka a dítě se jakoby prolínají. Dokonce je to navenek vidět i tím, že matky říkají: „Teď jsme se napapali.“, i když tím myslí, že nakrmila své dítě. Tento velmi intenzivní vztah matky s dítětem je přechodný. Pro toto časně období se ale změní i vztah mezi mužem a ženou. Otec je nucen pochopit, že dočasně rodinný život řídí novorozenec. Ze všeho nejdříve vzniká citová vazba mezi dítětem a matkou, později je to vazba dítě – otec, dítě – sourozenci a vazby na další členy rodiny a poté na další jednotlivce ze širší společnosti. Dítě hledá u těchto lidí bezpečí. Po získání důvěry a pocitu bezpečí se svými nejbližšími zobecní svůj postoj i k ostatním lidem. Navíc děti sledují interakci rodičů s ostatními lidmi, zejména s ostatními členy rodiny. (Možný, 2008)

Pokud se do rodiny narodilo další dítě, znamená to zvýšení nároků na matku. Její rodičovské povinnosti ji neumožňují věnovat se pracovní kariéře nebo společenskému životu a to může způsobit, že se začne cítit izolovaná. Navíc se musí vypořádat s tím, jak rozdělit pozornost mezi sourozence. Problémem také je to, že se otec dětí dostává do pozadí manželčina zájmu.

Nástup dítěte do školky a do školy představuje pro rodinu změnu. Pro dítě je to změna sociálního prostředí, pro matku změna sociální situace. Matka se vrací do zaměstnání, ale odpolední rodinné povinnosti jí zůstávají. Dítě porovnává, co platí v novém sociálním prostředí a co bylo platné v rodině. Na nástup do nového sociálního prostředí, jako je například mateřská nebo základní škola, rodina reaguje. Jsou to často zásadní velké změny a je třeba nalézt optimální hranici. (Možný, 2008)

Ze své rodiny si každé dítě přinese svá očekávání a postoje do nové sociální skupiny. Dítě je ovlivněno i svou pozicí vůči sourozencům. Například se dítě naučí, že je spíše vůdcem a ochráncem, nebo vyrostlo v tom, že někdo jiný za něho vždy nesl odpovědnost. „Rodina je tradičním prostředím utváření a reprodukce sociálních vztahů. Jako zprostředkující článek mezi společenskými a individuálními zájmy je institucí nezastupitelnou, i když proměnlivou.“ (Hrušáková, 1993 : 9)

Je špatné na výchovu dítěte rezignovat a přenechat zodpovědnost na škole (školce) a je špatné i přetěžování dítěte, nebo absolutní přijímání všeho, co se ve škole událo nebo řeklo. (Možný, 2008)

Každá rodina je obklopena sociální sítí, do níž patří členové širší rodiny, přátelé, známí, představitelé institucí, kteří přicházejí s rodinou do styku. Intenzitu a šíři této sítě si vytváří sama rodina. Rodina určuje, kdo a kam by měl chodit, s kým se stýkat a naopak, která místa nejsou vhodná či kteří okolní lidé jsou nebezpeční. (Možný, 2008)

Při dospívání se zase mění postoj dítěte k rodině. Rodina ustupuje do pozadí a rodiče bývají předmětem kritiky.

Rodinné vztahy ve fázi opuštěného hnízda se mění tak, že matky už se tolik nemusí zabývat dětmi a domácností. Do popředí se dostává profese nebo jiné mimo-rodinné aktivity a manželé se mohou více také věnovat sami sobě.

Stáří se často efektivně uplatňuje v péči o potomky. Přispívá to k jejich aktivitě, stimulaci péče, snížení stresu. Prarodiče bývají ve výchově svých vnuků benevolentnější. Ale je dobré, že i s takovým postojem se děti setkají.

Tak, jak se rodina vyvíjí, určité činnosti se ritualizují. Nejtypičtějším příkladem takového rituálu je ukládání dítěte ke spánku. Také oslavy různých kalendářních nebo rodinných svátků jsou rodinnými rituály. Jejich velký význam spočívá především v upevňování mezigeneračních vztahů.

I.1.5. Postavení ženy v rodině

Žena v rodině zastává několik rolí. Základní role ženy v rodině je role matky. Žena se také stará o domácnost a v současné době se spolu s mužem podílí na roli živitele rodiny.

Ženy v rodině mají všeobecný společenský status především jako matky. Ženy bezdětné často cítí nevyřčené otázky nebo odpovídají na to, zda děti vůbec chtějí, narození dětí odkládají, či zda nemohou mít děti. Poměry v jednotlivých rodinách i poměry ve společnosti jako celku jsou jednoznačně ovlivněny plánovaným rodičovstvím.

Muž očekává, že žena bude muže podporovat a chápat jeho pracovní zaujetí, neboť jeho přáním je mít lépe placenou a odpovědnější práci, než žena.

Muž většinou neočekává, že se žena bude výrazně angažovat v mimo-rodinné sféře. (Možný, 2008)

Žena očekává od muže především citové souznění a porozumění. Pro muže bývá obtížné porozumět požadavku ženy na společenské či pracovní uznání a tak bývá pro ženu obtížné skloubit práci a domácnost.

Péče žen o domácnost měla dříve stejnou společenskou hodnotu jako práce mužů v zaměstnání. Později ve společnosti vznikl názor, že vyšší hodnotu má práce v zaměstnání, jelikož je finančně ohodnocena. Problémem je, že péče žen

o domácnost mají pouze užitnou hodnotu a nejsou finančně ohodnoceny. A proto byly současnou tržní společností degradovány.

(Možný, 2008)

Pro současné rodiny je tedy typické, že zaměstnaní jsou nejen muži, ale i ženy. Většinou je to ekonomická nutnost. Bohužel tato situace přináší problematické rozdíly v tom, co partneři od manželství očekávají.

Aby ženy získaly i prestiž na trhu práce, začaly preferovat práci v zaměstnání. Zaměstnávání žen napomohlo samozřejmě také to, že průmysl a trh přinesly do domácností různé technické vymoženosti. Bohužel ale tím ve společnosti vznikl názor, že má-li žena doma různá elektrická a mechanická zařízení, udělá se doma všechno samo. Mnohé názory minulého století vedly k tomu, že mohou-li ženy pracovat, znamená to vlastně zisk rovného postavení mužů a žen. A tak ženy pracovaly třeba i jako soustružnice apod.

(Možný, 2008)

Ekonomika se této situaci přizpůsobila celkovým snížením platů a zdá se, že zaměstnání obou (muže i ženy) nadlouho ne-li nastálo bude ekonomicky nutné a nevratné. Dvou-příjmová rodina je nyní standardem a garantem životní úrovně v západních kulturách.

„Všeobecně lze pozorovat, že rodinný cyklus ztratil svou stereotypnost a jednostrannost...“ (Možný, 2008 : 197)

Ztrácí se také klasické pojetí funkcí ženy a muže v rodině - muž odpovědný za ekonomické zajištění rodiny a žena za výchovu dětí. Současné páry už přijaly jak samozřejmost, že se na ekonomickém zajištění rodiny budou podílet oba dva. Skutečnost, že je zaměstnán muž i žena, přispěla i k větší nezávislosti žen, ke zvýšení jejich sebevědomí a také nárůstu společenské prestiže žen.

I.1.6. Údaje o rodinách a dětech v ČR

Český statistický úřad zveřejnil k datu 31. 1. 2012 pouze některé vybrané údaje ze sčítání lidu, které proběhlo v roce 2011. Bohužel stále nejsou k dispozici údaje o rodinách a manželstvích z tohoto aktuálního sčítání lidu. Uvádím proto

údaje ze sčítání lidu v České republice z roku 2001, kdy bylo napočítáno přibližně 4 271 000 rodin, z toho 2 334 000 rodin úplných, 576 000 rodin neúplných, 85 000 domácností homosexuálních párů a 1 276 000 domácností jednotlivců.

(Český statistický úřad, 2012)

Z domácnosti jednotlivců, což je celkem cca 30% domácností, tvoří většinu starší vdovy či vdovci, jak tomu bylo dříve, ale jsou to především mladí lidé.

Počet neúplných rodin od té doby do současnosti pravděpodobně ještě vzrostl. Jako neúplné rodiny nejčastěji žijí rozvedené ženy nebo svobodné matky, které sice mívají partnera, ale nechtějí se sestěhovat a podvědomě si tak udržují svou samostatnost. Individualita, to je trend, který současní mladí lidé chápou jako něco běžného, normálního, standardního. Všeobecně je nesezdané soužití v české společnosti tolerováno a přijímáno kladně. Ale pro svou vlastní osobní životní dráhu je sňatek prezentován mladými lidmi jako lepší alternativa. Dokonce i ti, kteří žijí v nesezdaném soužití, by časem chtěli sňatek uzavřít. Stále tedy platí, že většina mladých párů chce dříve či později žít v manželství. (Možný, 2008)

„Výzkumy postojů opakovaně ukazují, že většina nejmladší generace pokládá život v manželství za nejsprávnější formu rodiny.“

(Možný, 2008: 262)

Dle údajů ČSÚ porodnost v České republice od roku 1989 velmi výrazně klesá. V roce 2010 se narodilo 117 tisíc dětí, z toho 72 000 se narodilo v manželství a 45 000 mimo manželství.

ČSÚ dále na svých internetových stránkách uvádí, že na jednu ženu připadne průměrně okolo 1,5 dětí, což znamená, že není zajištěna ani prostá reprodukce obyvatelstva (1 pár = 2 děti).

Průměrný věk prvorodiček je nyní 27 let, ale v prognóze ČSÚ se uvádí předpokládaný vývoj zvyšujícího se věku matek při prvním porodu.

(Český statistický úřad, 2011)

I přes všechny společenské změny a zvyšování genderové rovnosti v rodinách zůstává v platnosti, že přece jen více času tráví s dítětem matka, než otec. Přibližně 1 milion žen v České republice pečuje o dítě mladší 15 let. (Český statistický úřad, 2011)

I.1.7. Úloha státu ve vztahu k rodinám s dětmi

I.1.7.1. Podpora rodin ze strany státu

Stát podporuje rodiny s dětmi prostřednictvím několika oblastí. Jednou z nich je daňové zvýhodnění jednoho z rodičů na vyživované dítě. Další oblastí podpory je systém sociálního zabezpečení. V rámci tohoto systému je možno požádat o vyplácení sociálních dávek, příspěvků na bydlení apod. (Oficiální portál pro podnikání a export, 2010)

Velmi důležitou oblastí je také legislativní podpora rodin s dětmi. Je to především zákonná úprava mateřské a rodičovské dovolené dle zákoníku práce.

Podle platného zákoníku práce (§ 195) je mateřská dovolená de facto neplacené volno ze zaměstnání z důvodu překážek v práci na straně zaměstnance zpravidla po dobu 28 týdnů. Rodičovská dovolená se poskytuje po skončení mateřské dovolené v rozsahu o jaký rodič (otec nebo matka) požádá, a to až v délce do 3 let věku dítěte.

(Zákon č. 262/2006 Sb.)

Plat rodiče je nahrazen státní sociální podporou v podobě rodičovského příspěvku dle délky rodičovské dovolené, pro kterou se rodič rozhodl. Rodiče mají na výběr zrychlenou (2letou variantu), základní (3 letou) variantu a někteří rodiče čerpají prodlouženou (4 letou) variantu. Poslední zmíněná varianta s nejnižší výší státní podpory (do 4 let věku dítěte) je některým rodičům státem určena. Přesto, že legislativa rozlišuje pojmy mateřská dovolená a rodičovská dovolená, v praxi se pro celé období uvolnění ze zaměstnání z důvodu péče o dítě používá termín mateřská dovolená.

Finanční podpora rodin je ale velmi problematická, protože finanční příspěvky a daňová zvýhodnění se pro rodiny s dětmi velmi často upravují, nicméně existují stále, i když v různém období v různé míře.
(Integrovaný portál Ministerstva práce a sociálních věcí, 2011)

I.1.7.2. Úloha státu v koncepci rodinné politiky

V České republice zpracovalo Ministerstvo práce a sociálních věcí v roce 2005 Koncepci rodinné politiky (dále jen koncepce), která určuje dlouhodobý směr rodinné politiky pro všechny subjekty v této politice působící. Podle této dlouhodobé strategie se určil trend, kterým se zaměřuje působení státu ve vztahu k rodinám. Česká státní politika se orientuje především na finanční podporu rodin či členů rodin, které jsou v nelehké situaci (například sociálně slabé, zdravotně postižené apod.). Nicméně od roku 2005 má Česká republika program, který se zaměřuje na rodiny obecně.

„Komplexní a účinná politika podporující rodinu ve všech jejích základních sociálních funkcích (pro-rodinná politika) vychází z přesvědčení, že péče o děti a jejich výchova není jen soukromou záležitostí rodičů, ale i významným prvkem úspěšného rozvoje společnosti.“

(Koncepce, 2005 : 4)

Česká republika si v rámci rodinné politiky vytyčila zásadu, že bude politikou průřezovou a sladěnou s ostatními politikami (politikou hospodářskou, sociální, politikou zaměstnanosti apod.). Zároveň tato politika má podporovat iniciativy krajů či obcí, podporovat iniciativy organizací občanského sektoru nebo podniků vedoucí k vytváření příznivých podmínek pro rodiny a posilování rodinných hodnot.

V Národní koncepci z roku 2005 se uvádí, že výchova dětí a dobré fungování rodiny je některými členy společnosti chápáno jako méně důležité než pracovní úspěch. Stát by měl přijímat taková opatření, aby se prestiž rodinného života zvyšovala. Mezi taková opatření by měla patřit zejména finanční podpora

rodičů pečujících o děti ale také průběžné vytváření příznivého prostředí pro rodiny s dětmi. Takové prostředí mohou vytvářet všechny národohospodářské rezorty, instituce státní i nestátní i skupiny neinstytucionalizované.

(Koncepce, 2005)

I.1.7.3. Úloha neziskových organizací v koncepci rodinné politiky

Rodinná politika by měla zahrnovat také osvětu a výchovu k zodpovědnému partnerství, manželství a rodičovství. Zejména v této oblasti zdůrazňuje státní rodinná politika participaci neziskového sektoru.

Právě neziskové organizace by podle koncepce mohly pořádat různé přednášky, kurzy a další činnosti.

V bodu 5.6.1. Národní koncepce rodinné politiky z roku 2005 se doslova píše: „V rámci dotačních řízení podporovat nestátní neziskové organizace angažující se v oblasti podpory rodiny a rodičovství.“

(Koncepce, 2005 : 14)

Na nestátní instituce stát předává část svých kompetencí zejména v oblasti sociálních služeb. Rodina ve fázi pečující o malé dítě potřebuje materiální i nemateriální podporu a pomoc více, než v jiné fázi. Rodinná politika by měla podněcovat vytváření sítě sociálních služeb, jako jsou různé poradny či denní centra, mateřská či volnočasová centra. Iniciativa však musí vycházet z občanské společnosti.

Garanci za podporu aktivit těchto institucí přebírají obce nebo kraje. Z těchto důvodů bývá ale rozsah i kvalita služeb v různých regionech různá.

„Spektrum služeb na podporu fungující rodiny je diverzifikované stejně jako spektrum jejich poskytovatelů. Velmi důležité jsou také služby, které slouží k podpoře rodin nepřímo (různé výchovné, osvětové a jiné volnočasové aktivity neziskového sektoru a dalších subjektů) avšak nejsou primárně vnímány jako služby pro rodiny s dětmi. V případě služeb zajišťovaných nestátními neziskovými subjekty, jejichž fungování není dostatečně legislativně ošetřeno, je jediným nástrojem podpory dotační politika, což často omezuje možnosti jejich rozvoje.“

(Koncepce, 2005 : 27)

V bodech 7.1.1. až 7.1.4. jsou v koncepci definována opatření na podporu nestátních neziskových organizací, poskytovatelů služeb pro rodiny.

Koncepce také řeší problematiku péče o dítě ve vztahu k zaměstnanosti (zejména žen). Podle koncepce jsou neatraktivní práce na částečný úvazek, práce z domova a přerušování pracovní kariéry z důvodu péče o dítě.

V této oblasti klade koncepce samozřejmě důraz na motivaci zaměstnavatelů, ale znovu připomíná roli dalších institucí například i nestátních institucí. Stát si bere jako svůj úkol vytvoření podmínek pro vznik a fungování takových sociálních institucí.

V závěru dokumentu se uvádí, že je samozřejmě nezbytná i angažovanost rodin prostřednictvím subjektů občanské společnosti „Účinná rodinná politika musí být uskutečňována na základě principu subsidiarity a za součinnosti širokého spektra subjektů občanské společnosti.“

(Koncepce 2005 : 56)

K dosažení cílů stanovených v koncepci je nutná i aplikace pro-rodinné politiky v regionech.

Regionální rodinná politika má obrovský potenciál zejména proto, že může rodinnou politiku přizpůsobit místním podmínkám. Může například podporovat zajištění péče o děti v mateřských školkách, ale i v alternativních zařízeních, jejichž zřizovateli mohou být zaměstnavatelé nebo nestátní neziskové organizace.

I.1.8. Současný směr rodinné politiky

Následně na Národní koncepci rodinné politiky z roku 2005 navázal dokument Ministerstva práce a sociálních věcí (dále MPSV) „Národní koncepce podpory rodin s dětmi“ zpracovaný v roce 2007, který konkretizuje zejména cíle, opatření, zodpovědné subjekty a výstupy úkolů původně vytyčených koncepcí z roku 2005.

(Koncepce, 2007)

V roce 2010 na konferenci o rodinné politice přednesla Mgr. Kateřina Jirková, vedoucí oddělení rodinné politiky MPSV, referát o Návrhu zákona o podpoře rodin s dětmi. Tento návrh obsahuje mimo jiné možnost sousedského

hlídání, nastavení podmínek péče o děti, kterou by poskytovaly firmy nebo nestátní neziskové organizace. Návrh zákona nebyl prozatím přijat a hlídání dětí se řídí školským nebo živnostenským zákonem.

(Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011)

V květnu roku 2011 připravilo oddělení rodinné politiky MPSV návrh věcného záměru zákona o službách péče o děti. Návrh obsahuje několik opatření umožňujících vznik nových služeb v této oblasti. Jedná se například o vzájemnou rodičovskou výpomoc. To by znamenalo, že rodič pečující o dítě do 7 let věku by mohl za úplatu hlídat ve své domácnosti ještě maximálně další 3 děti do věku 7 let.

V únoru roku 2012 informovala v médiích mluvčí MPSV, že sousedské hlídání není nutné uzákonit.

Právně byly ale upraveny služby označené jako dětská skupina. Jedná se o neškolské zařízení založené na komerčním nebo nekomerčním základu. Takové zařízení bude muset splňovat hygienické, prostorové a další podmínky a osoba pečující o děti bude muset prokázat odbornou způsobilost. Nastavení optimálních podmínek ověřuje MPSV v dětské skupině, kterou zřídilo 1. 7. 2011 pro děti svých zaměstnanců.

(Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011)

Na stránkách MPSV uvádí kromě pravidel materiálního zajištění rodin s dětmi tři kategorie aktivit, které si MPSV stanovilo za své na podporu rodiny:

1. Sociální služby (poradny, pečovatelské služby, azylové domy)
2. Služby na podporu fungujících rodin:
  - komerčně poskytované hlídání dětí nebo úklid domácnosti
  - nekomerčně poskytované služby v mateřských centrech, přednášky
3. Služby sociálně-právní ochrany dětí (preventivní činnosti, náhradní rodinná péče, zřizování zařízení sociálně-právní ochrany dětí).

I.1.9. Další podpůrné aktivity

Jednou z podpůrných činností MPSV je například celorepubliková soutěž „Obec přátelská rodině“, kterou vyhlašuje společně se Stálou komisí pro rodinu,

s Asociací center pro rodinu a Sítí mateřských center. V roce 2011 pořádá již čtvrtý ročník této soutěže „Obec přátelská rodině“, která posuzuje, jaké vstřícné kroky pro děti, rodiče a prarodiče dělají jednotlivé obce.

(Obec přátelská rodině, 2011)

Soutěže se mohou zúčastnit obce, města, městské části apod. a soutěží se o neinvestiční dotace. MPSV vyčlenilo pro rok 2011 částku ve výši Kč 7 milionů Kč. V soutěži je posuzováno personální i koncepční zajištění rodinné politiky, realizace prorodinných aktivit i to, jak obce podporují neziskové organizace pracující s rodinami.

Na ústřední úrovni je třeba připomenout také činnost Stálé komise pro rodinu a rovné příležitosti při poslanecké sněmovně parlamentu ČR. Tato komise projednává zejména sociální začleňování, integraci cizinců, sociální péči o ohrožené děti, možnosti péče o děti po rozvodu apod.

Při mnoha akcích působí jako garant, jako například při výše uvedené soutěži Obec přátelská rodině. Velmi významnou nestátní neziskovou organizací, která podporuje a iniciuje pro-rodinné aktivity je například Národní centrum pro rodinu, které například aktuálně v roce 2011 pořádalo v květnu Týden pro rodinu, při němž na mnoha městech ČR byly prezentovány rodinné aktivity s dětmi, s prarodiči, cvičení, malování či přednášky.

(Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011)

Další celorepublikovou nestátní neziskovou organizací je Asociace center pro rodinu, která je členem Mezinárodní federace center pro přípravu na manželství (FICPM) a Federace rodinných svazů při OSN (FAFCE). Jednotlivá centra pro rodinu, jakožto členové této asociace usilují o zvyšování hodnoty manželství ve společnosti, pořádají víkendy pro ženy nebo pro muže víkendy pro matky s dcerami nebo otce se syny, ale i manželská setkání.

(Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011)

Od roku 2002 působí v České republice také Sít' mateřských center, což je občanské sdružení podporující úlohu rodičů ve společnosti, podporující občanskou iniciativu integrace rodičů s dětmi do společenského života, spolupracující se státními i nestátními organizacemi, spolupracující se státní správou i samosprávou

a koordinující různé projekty na podporu rodin. Síť mateřských center o.s. (dále jen Síť MC) je typickým příkladem vzniku instituce občanské společnosti realizující pro-rodinnou politiku ve smyslu Koncepce rodinné politiky z roku 2005 i všech dokumentů na tuto koncepci navazujících.

(Síť mateřských center, 2011)

I.2. Mateřská centra a jejich úloha v občanské společnosti

I.2.1. Vysvětlení pojmu a historie vzniku mateřských center

Mateřské centrum je iniciativou žen, prohlubuje jejich odborné znalosti tak, aby byla podpořena jejich role ve veřejném rozhodování. Hlavním úkolem mateřských center je zamezit odcizení žen z veřejného prostoru, které ženy na mateřské dovolené jako pečovatelky mohou zažívat.

Mateřská centra se snaží podněcovat také účast žen při veřejném rozhodování. Chtějí tak pomoci ženám se dostat blíže k rozhodování a to například v obecních zastupitelstvech, aby tak mohly lépe reagovat na potřeby dalších matek a dětí. Mateřská centra neposkytují přímo sociální služby, ale zaměřují svou snahu spíše na vytváření iniciativ a na přetváření sousedství na komunitu, která podporuje potřeby matek s dětmi. Původní a hlavní myšlenka mateřských center je v setkávání se a ve vzájemném hlídání dětí. (Schmid, 2002)

Alena Wagnerová, spisovatelka, publicistka, překladatelka a socioložka, žila v Německu a znala fungování tamních mateřských center. V roce 1990 se náhodně setkala s Rut Kolínskou.

Byla to doba těsně po sametové revoluci a spisovatelka věděla, že i mladé ženy, které jsou v tehdejší Československu doma s dětmi, se budou chtít nějak zapojovat do celospolečenského dění. Věděla, že nové uspořádání společnosti přinese matkám na mateřské dovolené mnoho nových otázek, na které budou hledat odpovědi. Rut Kolínská, která se tehdy angažovala v environmentálně

orientovaném hnutí Pražské matky, byla společně s dalšími pražskými matkami později pozvána Alenou Wagnerovou do mateřských center v Mnichově. A tak byla myšlenka mateřských center importována do české společnosti. Rut Kolínská se stala hlavní iniciátorkou vzniku mateřských center v České republice.

(Kolínská, 1998)

První mateřské centrum (dále jen MC) vzniklo v Praze v budově YMCA (mezinárodní organizace: Křesťanské sdružení mladých lidí) v roce 1992. Prostor, který dostalo MC k dispozici, byl v přízemí a měl výkladní skříň do ulice. To působilo i jako reklama. Lidé procházející okolo se zajímali, co to tam je. (Kolínská, 1998)

Mateřské centrum je subjekt, který sdružuje zpravidla osoby na rodičovské dovolené, zejména matky a jejich děti, případně další rodinné příslušníky za účelem společného trávení volného času.

MC vzniká obvykle dobrovolně jako neformální iniciativa, která se poté formalizuje v právní subjekt, nejčastěji v občanské sdružení a svou činnost postupně zprofesionalizuje. Mateřské centrum je otevřené a přístupné všem lidem žijícím v jeho okolí.

Mateřská centra působila a působí jako místo pro vytváření kontaktů matek s ostatními matkami a s ostatními členy společnosti a mají tedy obrovský význam pro socializaci rodičů, kteří zůstali po porodu doma sami jen s dítětem.

Zároveň se v mateřských centrech mohou matky seberealizovat a stávají se aktivními členy společnosti.

Mateřská centra vznikala a vznikají na základě vzájemné občanské pomoci. Setkávání matek v mateřských centrech pro ně znamená navzájem si něco nezištně předávat a dostávat.

V roce 2002 probíhaly oslavy 10. výročí od založení prvního mateřského centra v České republice. Také v tomto roce byla založena Sít' mateřských center o.s. V té době již totiž působilo v ČR přes 100 MC a vyvstala potřeba propojit česká MC s mezinárodními organizacemi, ale i potřeba koordinovat spolupráci MC mezi sebou navzájem, s českými státními i nestátními organizacemi. Bylo

také potřeba podporovat již existující i nově vznikající MC, spolupracovat při propagaci a pořádat celorepubliková setkání.

(Sít' mateřských center, 2011)

Název mateřské centrum vznikl v 90. letech proto, že zřizovatelkami jsou především matky. Pro lepší pochopení současnou společností mohou mít centra ve svém názvu označení mateřské, rodičovské nebo rodinné, ale pořád naplňují základní cíle původních center. Přípravují programy, které zapojují do společných činností celou rodinu. Zaměřují se nejen na matky na mateřské dovolené, ale na všechny členy rodiny.

I.2.2. Mateřská centra v české občanské společnosti

I.2.2.1. Občanská společnost

Občanská společnost je prostor mezi rodinou, státem a trhem. Občané vytvářejí občanskou společnost dobrovolně, sdružují se a rozvíjejí v rámci občanské společnosti vzájemné sociální vztahy. Občanská společnost v České republice (dále jen ČR) naplňuje mimo jiné i práva a svobody z Listiny základních práv a svobod zahrnuté pod články 19,20 a 21, tj. právo na shromažďování, sdružování a právo na účast ve veřejném životě.

(Sbírka zákonů, 2011)

„Občanská společnost je někdy vnímaná jako spontánně vznikající a předcházející vznik státní moci i jako závislá na státu, od něhož vyžaduje uznání, zabezpečení právního rámce a finanční podporu“

(Skovajsa, 2010 : 99)

Vznik organizací občanské společnosti (OOS) nabízejí následující ekonomická vysvětlení podle Salamona a Anheiera.

1) Teorie heterogenity poptávky / Teorie veřejných statků.

Tato teorie reaguje na teorii Burtona Weisbroda o tom, že stát může plnit roli dodavatele veřejných statků, získá-li pro produkci určitého veřejného statku podporu.

Různorodost ve společnosti s sebou nese i různé specifické potřeby. Tyto potřeby pak

uspokojují jednotlivé OOS, protože stát reaguje na většinové požadavky.

- 2) Teorie nabídky / Teorie přídavného faktoru / Teorie sociálních podnikatelů.
Přítomnost sociálních podnikatelů na trhu zdůrazňuje Estelle James. Někteří členové společnosti sami od sebe založí neziskové podniky zaměřené například na sociální služby.
- 3) Teorie důvěry / Teorie tržního nebo smluvního selhání
Henry Hansman vysvětluje vznik neziskových organizací, tím že spotřebitelé nemají dostatek informací jako poskytovatelé těchto služeb. Vzniká tak informační asymetrie a uživatelé služeb mají tak větší důvěru k organizacím neziskovým než k organizacím tržně orientovaným.
- 4) Teorie zúčastněných aktérů /stakeholder
Služby, které nejsou dostatečně zajištěny ani státem ani trhem si zúčastnění aktéři zajistí sami sobě. Například rodiče si založí mateřské centrum.
- 5) Teorie sociálního státu
Přestože sociální stát v legislativě uvádí zajištění určitých sociálních potřeb, může se stát, že na to nemá dostatek prostředků a proto se jejich zabezpečením zabývají OOS.
- 6) Teorie vzájemné závislosti
Může se stát, že neziskové OOS nemají na zajištění služeb dostatek finančních prostředků, stát naopak nemusí mít dostatek kapacity k zajištění služeb a proto se tyto dva subjekty navzájem doplňují a často bývají vzájemnými partnery. Salamon a Anheier vysvětlují, že jednotliví aktéři si vzájemně pomáhají kompenzovat své nedostatky.(Potůček, 2005)

V České republice většina lidí chápe občanskou společnost jako sféru činností nestátních neziskových organizací. Nestátní neziskové organizace působící na občanských principech mají vhodné podmínky pro vznik a fungování v ČR až poslední dvě desítky let. Občanskou společnost si tvoří sami občané, ale právě stát vytváří podmínky pro její vznik a rozvoj. Především vytváří příznivé právní, fiskální a politické podmínky.

(Hrubec, 2004)

V české společnosti, jako i v dalších moderních společnostech, působí tři typy institucí. Jsou to instituce veřejné, které zabezpečují poskytování veřejných statků a služeb. Dále jsou to instituce soukromé, vykonávající aktivity uspokojující především soukromé zájmy, jejichž prostřednictvím mohou být uspokojovány i zájmy ostatních. Potom jsou to instituce tzv. třetího sektoru. Třetí sektor se někdy označuje také jako občanský sektor, nebo nestátní neziskový sektor, sektor sociální ekonomiky, sektor nezávislý nebo dobrovolný. (Skovajsa, 2010)

Ve společnosti občanský sektor zastává několik funkcí: Jednou z funkcí je funkce servisní, to znamená, že dodává občanům zdravotní, sociální či vzdělávací služby, které by jinak musel zajistit stát nebo trh. Další je funkce inovační, kdy organizace občanské společnosti reagují na nově vzniklé situace a přicházejí s novými postupy řešení. Občanský sektor také chrání své členy proti přesile a zároveň usiluje o sociální změny tam, kde je potřeba. Občanský sektor také zastává funkci expresivní a školící tak, že lidé na půdě občanského sektoru rozpoznávají, rozvíjejí a později vyjadřují své zájmy. V neposlední řadě mají organizace občanské společnosti také funkci komunitní a demokratizační. Podněcují občany k zapojení do veřejné politiky, spolupodílejí se na vytváření společenských hodnot a na vytváření pocitu společenské odpovědnosti. Pomáhají také budovat sociální kapitál.

(Potůček, 2005)

Pojem sociální kapitál používá Robert Putnam, který jej vysvětluje jako vztahy důvěry mezi členy společnosti, normy a pravidla jednání, která podporují solidaritu mezi členy a vzájemnou spolupráci. V takové společnosti se pak členové mohou spolehnout jeden na druhého. Sociální kapitál je základem vazeb v jednotlivých komunitách. (Putnam, 1995)

Stát neurčuje jednoznačná schémata, jak má organizace občanské společnosti vypadat, působit a být strukturovaná. Tyto organizace jsou velmi otevřené a různorodé. Organizace občanské společnosti musí splňovat pět základních rysů:

Musí být institucionalizované, to znamená, musí být zřízeny jako právnická osoba a musí mít jasnou a stálou organizační strukturu.

Zároveň musí být samosprávné, nejsou řízeny jinou organizací.

Nejsou řízeny státem, musí mít soukromý charakter, ale mohou být státem finančně podporovány.

Smyslem existence organizací občanské společnosti není vytváření zisku, ale pokud zisk vytvoří, nesmí jej rozdělit mezi své členy nebo vlastníky, musí jej použít pro naplnění svého poslání.

Posledním rysem organizací občanské společnosti je dobrovolnost. Tím se rozumí, že členství v takových organizacích je dobrovolné a také to, že při činnostech těchto organizací mohou spolupracovat dobrovolníci.

(Skovajsa, 2010)

I.2.2.2. Mateřská centra české v občanské společnosti

Český právní systém uznává čtyři právní formy nestátních neziskových organizací, a to: nadace a nadační fondy, obecně prospěšné společnosti, evidované právnické osoby církve a občanská sdružení. Poslední dva uvedené typy jsou nejčastější právní formy, které si pro své fungování vybírají mateřská centra. „MC vznikají jako klasický příklad aktivit občanské společnosti z potřeby a zájmu občanů. Nezáleží na jejich právní subjektivitě, mohou být samostatným občanským sdružením nebo pod záštitou jiné organizace. Důležité je, aby zůstala otevřená a dostupná všem sociálním skupinám.“ (Kolínková, 2003 : 3)

Mateřská centra jsou ukázkou rozvoje občanské společnosti. Zakládají je většinou samy matky na mateřské dovolené, aby ostatním matkám na mateřské dovolené nabídly vzájemnou společnost pro sdílení starostí a radostí, aby jim nabídly vzájemné poradenství, výměnu zkušeností, možnost seberealizace, nebo možnost vzniku přátelství. Mateřská centra mohou vznikat v rámci občanské společnosti jednoduše tak, že se spojí rodiče s jinými rodiči, matky s jinými matkami, scházejí se společně s dětmi a vytvoří skupinu, kde každý dělá něco pro sebe i pro druhé. To, co se bude v centru dělat nebo nedělat závisí pouze na těch,

kteří se do činnosti centra zapojují. Matky se v mateřském centru mohou jen scházet a povídat si a děti si mohou spolu hrát. (Sít' mateřských center, 2011)

Bývá to pohodový čas, kdy rodič na mateřské dovolené se dostane ven ze stereotypu domácí péče o dítě, vyjde z osamocení.

Pro některé matky to může být nová a velmi významná situace od nástupu na mateřskou a později rodičovskou dovolenou.

Vytváření mateřských center po uvolnění společenských poměrů po roce 1989 dosáhlo brzy takových rozměrů, že bylo třeba vytvořit jednu zastřešující organizaci, která by reprezentovala společný zájem všech mateřských center. Tak vzniklo občanské sdružení Sít' mateřských center.

(Sít' mateřských center, 2011)

Sít' MC propaguje poslání MC navenek. Posláním Sítě MC je zejména posilování hodnot rodiny a mezigeneračních vztahů, posilování úlohy rodičů a jejich role ve společnosti a podporování zdravého života ve zdravém prostředí.

Sít' MC působí jako společný hlas hovořící za všechna MC v České republice, která jsou do Sítě MC začleněna. (Sít' mateřských center, 2011)

Mateřská centra, která se rozhodnou stát členem Sítě mateřských center o.s. musí splňovat všechny podmínky definující členství ve Stanovách Sítě MC a zároveň podmínky stanovené v dokumentu Garance Sítě mateřských center.

Členské mateřské centrum bez ohledu na svůj název nebo rozsah své činnosti musí být samostatnou neziskovou organizací motivující k aktivnímu rodičovství, organizací otevřenou všem věkovým kategoriím a všem sociálním skupinám. Dále musí fungovat na svépomocném principu a podílet se na rozvoji občanské společnosti. (Garance, 2007)

Základní cíle Sítě MC patří pořádání celorepublikových akcí, spolupráce s dalšími nestátními neziskovými organizacemi, spolupráce i s mezinárodními organizacemi, koordinování spolupráce členských MC, vzdělávací činnost, navrhování legislativních opatření týkajících se rodin. Sít' MC pomáhá a radí jednotlivým centrům i podporuje nově vznikající MC.

(Stanovy, 2008)

V současné době působí v ČR více než 300 mateřských center.

Ve stanovách občanského sdružení Síť mateřských center registrovaných u Ministerstva vnitra je úvodní motto, které ovlivňuje veškerou činnost sítě. „Ruka, která hýbe kolébkou, hýbe celým světem.“ (Stanovy, 2008)

Síť MC je organizací, která pomáhá rozvíjet občanskou společnost a je organizací otevřenou. Pro členství v Síti není rozhodující název, ani rozsah činností MC. Je organizací, která podporuje aktivity pro jednotlivce, rodiče, děti, ostatní členy rodiny a aktivity pro širokou veřejnost a to na lokální úrovni, na úrovni kraje i na mezinárodní úrovni.

Na krajské úrovni je za mateřská centra zodpovědná příslušná krajská koordinátorka. Krajská koordinátorka dohlíží na naplňování cílů Sítě MC. Zejména koordinuje vzájemnou spolupráci MC v kraji, komunikuje se zájemci o založení nových mateřských center a poskytuje jim poradenství a informace ulehčující jim zakládání. Zároveň spolupracuje při procesu přijímání nového MC do Sítě MC. Zastupuje mateřská centra při jednání s krajským úřadem, při jednání s firmami v kraji a s regionálními médii.

Vede dokumentaci a databázi o mateřských centrech v kraji a zodpovídá za aktuálnost dat.

Organizuje společné akce, semináře a kongresy v kraji a vede dokumentaci o těchto akcích.

Zodpovídá za krajské portfolio, které obsahuje důležité dokumenty, kontakty a zápisy z jednání a zprávy o činnosti. (Síť mateřských center, 2011)

I.2.2.3. Zakládání a vznik MC

Mateřské centrum může vzniknout jako nápad, setkávat se v nějakém společném prostoru, kde by byly jenom matky a děti.

Před založením MC je potřeba alespoň jedné nadšené iniciátorky, která je podporována skupinou dalších žen a matek.

Nejčastější právní formou MC je občanské sdružení. Ke vzniku občanského sdružení je podle zákona 83/1990 Sb. v platném znění potřeba tří osob, alespoň jedna z těchto osob musí být starší 18 let. Toto uskupení nazýváme přípravný výbor. Přípravný výbor vypracuje stanovy, ve kterých uvádí přesný

název sdružení, sídlo sdružení, cíl sdružení. Dále musí být uvedeny statutární orgány, zásady hospodaření. Také to, jakým způsobem vzniká a zaniká členství ve sdružení a jaká práva a povinnosti mají členové sdružení. Tyto stanovy doručí ve dvou vyhotoveních na Ministerstvo vnitra. Občanské sdružení vzniká dnem registrace Ministerstvem vnitra.

(Portál veřejné správy, 2011)

Ve stanovách je uvedena adresa občanského sdružení. Často to bývá adresa bydliště jedné ze zakladatelek. Tam se většinou iniciátorky scházejí, plánují, připravují jednotlivé kroky realizace a informují se o úspěších či neúspěších. Při plánování založení nového mateřského centra může iniciátorce pomoci i manuál s následujícími kroky, které je nutno mít na paměti při zakládání mateřského centra. Tento manuál je dostupný na webových stránkách Sítě mateřských center, o.s.

(Sít' mateřských center, 2011)

I.2.2.3.1. Prostor

Prostor může poskytnout státní správa nebo samospráva na komunální úrovni nebo nějaký jiný spolek či sportovní klub. Některá MC mohou získat prostory u jiných neziskových organizací, ale nelze vyloučit ani soukromé prostory. Získat prostory pro MC, to je základ. Cestou k získání prostor je zejména osobní jednání s majitelem vyhládnutého prostoru nebo jednání s úředníkem či zastupitelem, který by mohl i přijít se svým vlastním návrhem, který prostor by se dal pro budoucí MC využít. Výhodné je získat vlastní prostory, které si může MC samo upravit, jak potřebuje. Některá MC se o prostory dělí s ostatními kluby nebo jinými institucemi.

Ideální prostory pro MC jsou dvě místnosti nebo alespoň dva koutky v jednom prostoru: „kavárna pro matky“ a „herna pro děti“, kde bývá jedna z matek jako pečovatelka nebo opatrovatelka. Protože nejvíce děti baví, když mohou tzv. něco tvořit, musí tam být nejen místo na podlaze, kde si děti často hrají, ale potřebují i pořádné stoly, kde mohou něco vyrábět. Je ale důležité, aby se matky střídaly v pozici té, která je u dětí. Je to důležité proto, aby se z jedné matky nestala jen pečovatelka, které bude chybět kontakt s ostatními matkami, ale je to důležité i pro děti, aby poznaly různé hry i různé přístupy dospělých.

Různá MC mají k prostoru odlišné vztahy. Některá MC jsou vlastníky, jiná platí nájem, některá mají prostor poskytnutý k bezplatnému užívání. Většinou o tom rozhodují místní možnosti, osobní kontakty a obrovský význam mají v poslední době také argumenty v předložených projektech.

Při zakládání MC postupují zakladatelky často strategicky. Vytyčí si záměr, časově a zdrojově vymezený plán, stanoví si kroky směřující k jedinečnému výstupu, jímž bude organizace občanské společnosti napomáhající rodinné spokojenosti a v širším smyslu organizace napomáhající občanské iniciativě v daném regionu.

Iniciátorky se mohou při zakládání MC obrátit s prosbou o pomoc či o radu na občanské sdružení Síť mateřských center.

Předpokládá-li budoucí MC, že by bylo součástí Sítě mateřských center, může do předkládaného projektu zahrnout i to, že se v budoucnu bude účastnit celorepublikových projektů a kampaní, které pořádá Síť MC.

(Síť mateřských center, 2011)

I.2.2.3.2. Právní forma

Při rozhodování o právní formě budoucího MC je velmi podstatná iniciativa zakladatelek. Jsou to většinou matky, které mají oporu v manželovi, povzbuzení od kamarádek, mají vyjednávací schopnosti a trpělivost, ale je dobré i to, pokud mají kladný vztah k administrativním činnostem. Založení MC s sebou totiž nese nutnost zpracovat mnoho formálních záležitostí. Je vhodné vytvořit MC jako formální instituci, která bude mít statutární orgán vystupující navenek, bude mít možnost jednat jako právoplatný subjekt s protistranami, například se státními, samosprávnými nebo soukromými partnery.

Základním faktem je, že mateřské centrum bude organizací neziskovou, tj. že záměr a smysl existence mateřského centra nebude podnikání. Mateřské centrum může působit jako vzájemně prospěšná organizace, jejíž existence prospěje matkám a tatínkům, kteří do MC docházejí.

MC může mít i širší zájmy. Mateřské centrum by mohlo být organizací veřejně prospěšnou, otevřenou, podporující činnosti prospěšné blízkému a širšímu okolí.

Z formálního hlediska je třeba zaregistrovat MC jako instituci občanské společnosti nebo se stát součástí již existující instituce. Možnosti založení nestátní neziskové organizace jsou:

občanské sdružení podle zákona č. 83/1990 Sb.,

obecně prospěšná společnost podle zákona č. 248/1995 Sb.,

registrovaná církev nebo náboženská společnost nebo jimi zřízená tzv. církevní právnická osoba podle zákona č. 3/2002 Sb.

Většina mateřských vznikla jako občanské sdružení zapsané v rejstříku u Ministerstva vnitra po předložení stanov. Na stránkách Ministerstva vnitra České republiky v seznamu občanských sdružení je více než 200 mateřských center a více než 130 rodinných center.

Centrum musí vystupovat navenek jako právní subjekt, který musí mít také svou organizační strukturu s vymezenými kompetencemi a se statutárním orgánem (valná hromada, vedoucí tým).

Z důvodu lepší komunikace navenek je nutné vymyslet šikovný název a logo. Mělo by působit vesele a barevně a při všech dalších činnostech by mělo být používáno, aby je širší veřejnost zaregistrovala, aby si název i logo postupně spojovala s příjemnými událostmi a zážitky. Je to cesta nejen k široké veřejnosti a účastníkům akcí MC, ale je to cesta i k případným dalším dárcům finančních příspěvků.

(Sít' mateřských center, 2011, Skovajsa, 2010)

I.2.2.3.3. Finance

V MC, podobně jako v jiných nestátních neziskových organizacích je financování činnosti vícezdrojové. Jednou z možností, jak získat finanční prostředky je tzv. fundraising. Znamená to oslovování možných dárců, kteří by mohli MC finančně podpořit. Pomoc by mohla být poskytnuta ze strany

soukromých firem, státních úřadů, orgánů regionální samosprávy, případně institucí Evropské unie.

Finanční zdroje je možné získávat také vlastní činností nebo vybíráním členských příspěvků.

Největší část příjmů většiny MC tvoří dotace z ministerstva práce a sociálních věcí, dotace z kraje a dotace z obce, kde se MC nachází.

Mnoho mateřských center má možnost využívat například i nefinanční podporu např. bezplatné užívání prostor, bezplatná reklama nebo prezentace mateřského centra, bezplatně poskytnuté služby.

Některá mateřská centra mohou být finančně podporována také jinými neziskovými organizacemi, například nadacemi.

Financování MC je typicky vícezdrojové a je třeba říci, že významně záleží na osobních jednáních, na kvalitě předkládaných projektů, na které lze finance získat, na kontaktech a na lobbingu v dobrém slova smyslu, tj. na předkládání hodnotných argumentů a informací, které napomohou k rozhodnutí o přidělení financí pro MC.

Mateřská centra mají možnost obrátit se i na Síť MC, kde jim mohou poradit či pomoci s tím, jak finanční prostředky pro MC získat. Je-li MC součástí Sítě MC, určitě významnou roli hraje i společné public relations (vztahy s veřejností), neboť Síť MC dlouhodobě pozitivně ovlivňuje vztah veřejnosti k mateřským centrům. Při oslovení případných dárců má členství MC v Síti MC význam, neboť tím případný dárců získává záruku kvality mateřského centra.

(Síť mateřských center, 2011)

I.2.2.3.4. Program

Různá mateřská centra mají různé představy svých vlastních programů, které potom realizují. Většina mateřských center přemýšlí o tvorbě programů nejen pro děti, pro rodiče s dětmi, ale i pro rodiče samotné.

Program v mateřských centrech je založen na myšlence setkávání rodičů a jejich dětí, neboť při těchto setkáváních si rodiče sdělují své radosti a starosti, které rodičovství přináší. Princip setkávání rodin v mateřských centrech je ve

vzájemném naslouchání si a zároveň vyslyšení zkušeností druhých. V mateřských centrech je tak aplikována jedna z metod sociální práce označována termínem svépomocná skupina.

Svépomocné skupiny pracují tak, že se setkávají lidé, které spojuje společný zájem, problém nebo společná radost. Nejdůležitější je sdělit si navzájem své problémy a poučit se z chyb a postupů těch ostatních.

(Šance dětem, 2011)

V mateřských centrech se dobrovolně setkávají lidé, které spojuje společné téma a tím je rodičovství. V těchto svépomocných skupinách jsou někteří účastníci aktivní, sdělující své příběhy a rady těm, kteří naslouchají a získávají tak informace. Je to tak proto, že v mateřských centrech mezi lidmi panuje bezpečná atmosféra a důvěrné prostředí.

Mateřská centra fungují na nízkoprahovém principu, to znamená, že jsou otevřená všem a že nikdo není do ničeho nucen. (Síť mateřských center, 2011)

Programy jednotlivých MC se mohou lišit. Někdy si matky pouze povídají u kávy a děti si spolu hrají. Centra mohou fungovat pouze jako čas setkání, kde jednou probíhá cvičení, jindy třeba čtení pohádek.

Pokud je program v MC organizovaný je to většinou tak, aby se činností v MC účastnili společně rodiče a děti. V některých centrech jsou přesně stanovené dny a hodiny v týdnu, kdy bude program zaměřený na výtvarné, kdy na hudební či jiné umělecké tvoření, kdy budou probíhat sportovní aktivity, kdy budou kurzy jazykové nebo jinak vzdělávací.

V mateřském centru se mohou i sami rodiče realizovat. Centrum výtvarně vyzdobit, zorganizovat akci nebo vyzvat ostatní k nějaké činnosti.

Některá centra pořádají i akce určené jenom rodičům a během těchto akcí nabízejí hlídání dětí. Mohou to být pravidelné sportovní, vzdělávací či umělecké činnosti pořádané ve večerních hodinách, nebo to mohou být akce jednorázové.

Takovými akcemi pro rodiče mohou být různé přednášky či semináře. Semináře se konají v MC, kam přicházejí lektori či lektorky. MC využívají často také nabídek na semináře pořádané jinými institucemi. Některá MC pořádají

semináře i vícedenní. Semináře mohou být vedeny profesionálkami nebo ostatními ženami, které prostě něco umí a chtějí to ostatní naučit a vysvětlit jim to.

Stává se, že seminář je odrazovým můstkem pro činnost, na kterou by si matka před tím ani netroufla.

MC mohou posílit sebevědomí rodičů, jejich společenskou prestiž a profesní orientaci. Tomu může výrazně napomoci i to, že mateřská centra pořádají rekvalifikační kurzy.

Pravidelné programy, seminář či kurzy bývají doplňovány jednorázovými akcemi, jako jsou různé výlety, karnevaly, besídky.

Mateřská centra mají za cíl také osvětu rodičovství navenek, lobbují za zlepšení života rodin s dětmi, za rovné příležitosti pro všechny, za změnu přístupu k manželství a partnerství a snaží se prohlubovat spolupráci s obcemi.

Je-li MC v Síti MC, program zahrnuje i akce, které iniciuje Síť MC, ať už v rámci různých kampaní nebo projektů. (Síť mateřských center, 2011)

Příkladem kampaně Sítě MC může být kampaň posilující roli otce v rodině a podporující zapojení otců do činností MC nazvaná „Táta dneska frčí“. Dalším příkladem takové kampaně je již několik let každoročně pořádaná kampaň „Město pro děti“, jejímž cílem je zlepšit prostředí pro rodiny s dětmi v podmínkách konkrétní obce.

Mateřská centra začleněná v Síti MC se účastní projektů financovaných Evropským sociálním fondem prostřednictvím Operačního programu lidské zdroje a zaměstnanost „Krok za krokem“ a „Krok k zaměstnání“. Projekt „Krok za krokem“ podporuje alternativní formy péče o děti, jako jsou miniškolky a individuální hlídání dětí. Projekt „Krok k zaměstnání“ si klade za cíl zvýšit zaměstnanost rodičů a motivuje rodiče k aktivnímu hledání zaměstnání.

Všechny projekty a kampaně organizované Síti MC pomáhají nejen rodičům v mateřských centrech, ale ovlivňují i vnímání Sítě MC navenek. Přispívají i ke zlepšení života rodin obecně.

(Síť mateřských center, 2011)

I.2.2.3.5. Propagace mateřských center

Mateřská centra jako subjekty neziskového sektoru se stejně jako komerční subjekty musí prezentovat veřejnosti a k tomu využívají marketingové nástroje.

Marketing je forma sociální komunikace, jejímž cílem je dosažení konsenzu mezi nabízejícím a přijímajícím. Marketing zahrnuje mnoho činností, např. marketingové plánování, výzkum, určení způsobu distribuce a propagaci.

Účelem propagace je změnit znalosti, postoje a chování cílových skupin. (Bačuvčík, 2006)

Na rozdíl od komerčních subjektů, které se orientují převážně na zákazníky, neziskové organizace zaměřují svůj marketing na více cílových skupin. Konkrétně mateřská centra chtějí oslovit své budoucí klienty, aby využívali služeb MC. Působí na ostatní neziskové i komerční subjekty a na představitele obcí a krajů za účelem vzájemné spolupráce či finanční podpory.

Mateřská centra nejčastěji využívají ke své propagaci vlastní webové stránky. Podle možností v obci se MC zviditelňují v místních novinách či zpravodajích nebo ve vývěsních skříňkách. Další formou propagace mateřských center je informování veřejnosti prostřednictvím letáků.

Velmi významným nástrojem propagace využívaným mateřskými centry je public relations. Pod pojmem public relations rozumíme budování a řízení vztahů s veřejností a vytváření příznivého klimatu a podpory veřejnosti.

Veškeré činnosti mateřských center v podstatě můžeme chápat jako public relations v širším slova smyslu. A v užším slova smyslu je to osobní jednání, výroční zprávy, veřejné akce a komunikace s médii.

(Bačuvčík, 2006)

Mezi cíle, které si občanské sdružení Síť mateřských center vytyčilo ve svých stanovách, patří zvyšování povědomí veřejnosti o mateřských centrech a reprezentace mateřských center v ČR i v zahraničí. Znamená to tedy, že zastřešující organizace Síť mateřských center o.s. významnou měrou pomáhá členským mateřským centrům s propagací.

(Stanovy, 2008)

I.2.2.3.6. Socializace v mateřských centrech

Život každého člověka formují a ovlivňují materiální podněty, ale většina podnětů má charakter sociální. Sociální podněty lidé vnímají, hodnotí a reagují na ně. Socializace je proces začleňování jedince do společnosti či do společenství. V rámci tohoto procesu, při interakci mezi lidmi člověk získává potřebné zkušenosti, rozvíjí své schopnosti a dovednosti.

(Vágnerová, 2005)

Socializace dítěte začíná v rodině, ale později je třeba zařadit se do širší sociální skupiny. Pro správný průběh socializace je nutná interakce, jako je sdílení, spolupráce a sebeprosazení.

(Vágnerová, 2007)

V MC probíhá sociální učení při vzájemné toleranci. Je to socializace všedního dne. V MC mohou být chvíle harmonické pohody, případně i situace, kdy se řeší konflikty či problémy. Obojí je normální a pro život je důležité, že se to jako normální přijímá. MC napomáhají tomu, že se děti jednoduše a přirozeně začleňují do společnosti. Důležité je, že v MC je hodně podnětů. Děti se tu potkávají s různými dospělými lidmi i různě starými dětmi. V MC není dítě ani odstrkované ani ukazované jako hodné, nastrojené a poslušné.

Mateřská centra jsou také místem socializace rodičů. Probíhá zde vzájemné naslouchání a výměna zkušeností, jsou to místa pro laické konzultace mezi rodiči navzájem. MC mimo jiné naplňují smysl výše zmíněného pojmu svépomocná skupina. Rozhovory se samozřejmě velmi často točí kolem dětí. Některým zkušenosti jiných opravdu velmi pomohou. Laické konzultace s ostatními rodiči se často týkají například zdraví dětí nebo výchovných problémů.

Ve většině MC se už během zřizování MC vytvoří příjemná kooperující atmosféra a později při vlastní činnosti MC je to atmosféra natolik uvolněná, že se tam mnoho žen cítí v bezpečí tak, že si dokonce povídají i o rodinných problémech. V mnoha případech postačí pro vyřešení rodinného problému i jen to, že prostě jedna matka vyslechne druhou a projeví si navzájem porozumění.

Stává se, že třeba matka, která má obavy, že má dítě zlobivé nebo naopak dítě tiché, zakřiknuté je pak v MC uklidněna ostatními matkami, že i jiné rodiny mají taky takové starosti a že jsou zkrátka jen děti různé, individuální. Někdy si matky navzájem poskytnou nějakou radu, nebo dítěti prostě jen prospěje pobyt v MC.

Setkání v MC napomáhají matkám i dětem konfrontovat se s lidmi, s nimiž by se jinak třeba ani nesetkaly.

MC jsou společensky dynamickým prostředím. Vytvářejí se tam určité společenské struktury. V MC musí všechny ženy přijmout fakt, že se stávají objektem, který je k dispozici pro srovnání, ale zároveň mohou jako samostatný subjekt srovnávat s ostatními samy sebe.

Někdy má nově příchozí matka tendenci předstírat bezproblémový život. Teprve po získání vzájemné důvěry a zvýšením vlastního sebevědomí se odbourá strach z toho přiznat otevřeně nějaký problém (s výchovou, zdravotní, finanční). V MC může nastat spor o to, kdo se bude v projektu nejvíce angažovat. Nastávají situace, kdy všechny matky se chtějí angažovat a soupeří mezi sebou, kdo to udělá lépe nebo naopak, nikomu se do projektu nechce, všechny chtějí být pouze pasívními uživatelkami. Takové situace jsou pro vedoucí tým (ať již určený formálně či vzniklý neformálně) velmi náročné a musí se řešit.

Každá společenská struktura zahrnuje ty, které dávají a ty které přijímají. I když se matky v MC, jakožto v dynamickém společenství, po letech zcela vymění, vždy jsou v MC zastoupeny obě skupiny.

Socializace může při aktivitách a činnostech v MC probudit v matkách dříve spíše pasivních, touhu po větší seberealizaci. Činnosti v mateřských centrech cíleně, ale i nevědomky posilují sebevědomí rodičů.

MC pro rodiče na mateřské dovolené znamenají rozšíření obzoru, načerpání energie, zlepšení komunikace ve společnosti. V MC se matky učí sociální empatii.

Prostřednictvím MC jako by se matky poznaly nejen mezi sebou, ale poznají i své vlastní já. Některé matky se prostřednictvím MC naučí o spoustě věcí mluvit, vysvětlovat i chápat, reagovat a reakce správně přijímat.

Některým matkám může přítomnost v MC prospět tak, že získají sebevědomí pro získání řidičského průkazu, poradí si v oblasti finanční gramotnosti apod. Děti to nejprve může překvapit, že se jim matka nevěnuje plně a že se věnuje i něčemu nebo někomu jinému, ale je třeba, aby to obě strany (matka i dítě) pochopily jako něco normálního. Dítě se musí naučit akceptovat matku s jejími zájmy a matka se musí naučit odpoutat se od dítěte a naučit jej být a hrát si bez ní.

MC přináší každému něco jiného, i každé MC je jiné a to nejen tím, jak vzniklo a jak vypadá, ale i tím, co se tam odehrává. V každém případě lze jednoznačně říci, že MC mají vliv na děti, na matky i na celé rodiny.

I.2.2.4. MC jako impuls pro širší občanský život

„Zapojení v MC znamená pro mnoho žen odrazový můstek k vlastní veřejné aktivitě, ať už je to první krůček do zaměstnání či k politické nebo sociální angažovanosti“ (Kolínská, 1995 : 21)

Každá žena chce být uznávána jako osobnost a chce se účastnit nějakých projektů i sama za sebe, nejen jako matka. A tak se matky často seberealizují nejdříve v mateřském nebo rodinném centru ale může se stát, že se aktivity rozšíří i vně MC.

„MC je místo, kde se ženy zase začnou stýkat s veřejností i mimo své zaměstnání.“ (Kolínská, 1995 : 21)

Mateřské centrum často přiměje členky jednat s institucemi na regionální úrovni a tato komunikace vně MC je nakonec natolik zaujme, že se samy stanou veřejnými činitelkami či podnikatelkami.

Někdy může být tím impulzem pro aktivní zapojení do celospolečenského života seminář nebo přednáška, která v mateřském centru proběhla a která matky inspirovala. Stává se, že lektorka takové přednášky dodá chuť, odvalu a sílu matce, která do té doby byla doma jen jako hospodyně starající se o děti a manžela.

A tak MC zapůsobí na jednotlivce původně se angažujícího v mateřském centru tak, že se rozhodne angažovat se i jinde.

Na druhou stranu i mateřské centrum jako celek, jako subjekt společnosti může získat váhu v rámci regionu a dosáhnout nějakého úspěchu pro oblast, v níž působí. Nejčastěji to bývá realizace požadavku MC na dětské hřiště, na bezbariérový přístup do školy nebo na jiný projekt napomáhající spokojenosti dětem a rodičům.

Činnost mateřských center v obcích pomáhá tomu, že se i díky krajským a celorepublikovým kampaním Síť MC zlepši život širší společnosti v obci.

Mateřské centrum se může stát v regionu také tím subjektem, který vyplňuje prázdnotu způsobenou nečinností jiných institucí (například státní správy či samosprávy). Například, pokud nefunguje dobře v obci kulturní výbor, může se stát, že kulturní vyžití pro obec zajišťuje právě mateřské nebo rodinné centrum.

Mateřské centrum se může zapojovat také do zlepšování životního prostředí, pomáhat budovat různá odpočinková místa uprostřed zeleně, nebo může vést děti a celé rodiny k třídění odpadu.

Mateřské centrum může být prostřednictvím kampaní a projektů iniciátorem pro vybudování nebo otevření různých miniškolek, nízkoprahových zařízení, sociálních bytů apod.

V ideálním případě je komunikace MC především na lokální úrovni opakovaná, trvalá, soustavná a ne jen jednorázová.

Mateřská centra by se v rámci občanské společnosti, tj. v prostoru mezi trhem, státem a domácnostmi měla angažovat jako rovnoprávný partner.

MC by neměla pouze předkládat požadavky, ale měla by se účastnit spoluvytváření prostředí se zdravou atmosférou a příznivými podmínkami pro život všech generací.

I.3. Obce a komunální politika

I.3.1. Komunita

„Termín komunita pochází z latinského základu ‚communitatem‘, což znamená následovnictví. V češtině tento termín nejčastěji používáme k označení společenství lidí spojených určitými sociálními a emocionálními vazbami.“ (Frič, 2012 : 11)

Komunita je společenství, kde se členové dobře znají, kde si navzájem důvěřují a cítí se v bezpečí a mohou zde najít u ostatních členů oporu a to jak morální, tak i sociální. Základem komunity jsou neformální vztahy. Základním znakem komunity je to, že spojuje lidi se stejným zájmem a často je komunita vymezena i teritoriálně, ať už se jedná o obec, region, či stát. (Frič, 2012)

Komunita se od okolí vymezuje tím, že její členové participují na jejích aktivitách uvnitř komunity nebo i vně komunity. Komunita často usiluje o změnu, respektuje místní situaci a místní potřeby lidí. Členové komunity se zaktivizují. Míra sociálních aktivit je v jednotlivých komunitách rozdílná, ale lze říci, že jedním z faktorů, které tyto aktivity ovlivňují, je velikost obce. Ve větších komunitách se objevují i větší sociální skupiny. V těchto skupinách se problémy řeší na úrovni profesionálů. (Frič, 2012)

„Čím je komunita menší, tím existuje větší sociální kontrola a vzájemná pomoc a tím méně je třeba některé sociální aktivity organizovat nebo dokonce profesionalizovat, protože je může nahradit například sousedská výpomoc.“ (Baumruková, 1997 : 72)

Velikost obce a míra sociálních aktivit jsou ve vzájemném vztahu. Možnosti uspokojování sociálních potřeb je třeba hodnotit v souvislosti se sídelní strukturou a rozmístěním obyvatel, vybaveností a velikostí obcí a měst.

(Baumruková, 1997)

V novodobé historii se komunita více a více zapojuje do veřejné politiky. Veřejné rozhodování již není jednostranný proces. Veřejná politika je nyní chápána jako výsledek vyjednávání mnoha vzájemně působících systémů.

Významnou roli zde hrají právě příjemci služeb a další členové komunity. (Bovaird, 2007)

Spolupráce může probíhat na všech úrovních veřejného sektoru.

V posledních letech se přechází na participativní řízení státu od direktivního řízení. Vystala potřeba, aby se do dění ve státu zapojovali čím dál více občané. Tedy teritoriálně vymezené komunity jako městské části, města a regiony tak vykonávají státní samosprávu. (Štoger, 2001) Při výkonu samosprávy se v posledních letech využívá i procesu tzv. komunitního plánování. Komunitní plánování je děj, kdy se za účasti zapojených organizací, veřejnosti a cílových skupin vytvoří postup rozvoje poskytování veřejných služeb na území dané komunity.

Spolupráce komunity a státní samosprávy probíhá v rovině partnerství. Partnerství v podstatě znamená vzájemné působení zúčastněných stran, a tak i shodu na společném postupu. Pokud nedojde přímo ke shodě, alespoň dochází k přiblížení přístupů. Ale ani jedna strana nesmí být v partnerství dominantní, apatická či se nesmí cítit ohrožena ať už v kompetencích nebo profesionalitě. Spolupráce je vždy výhodná pro obě strany a je uzavírána dobrovolně avšak ošetřena smluvně. Hovoříme zde o vzájemném porozumění všech stran.

Lze v podstatě rozlišit tři základní okruhy, kterých se spolupráce či partnerství dotýká. (Štoger, 2001)

- spolupráce v oblasti definování druhu a objemu statků či služeb, které budou veřejným sektorem poskytovány, a způsobu, jakým budou v budoucnu distribuovány

- vlastní poskytování veřejných statků a služeb

- realizace rozvojových opatření umožňujících poskytování výše uvedených služeb, spolupráce při tvorbě a realizaci strategických rozvojových dokumentů

Při takovýchto formách spolupráce je výhodou zejména rychlá reakce na poptávku po službách a zlepšení kvality služeb. Nevýhodou může být např. ekonomický dopad na místní společenství.

(Peková, 2008)

Každá spolupráce mezi různými subjekty, ať už státními, soukromými subjekty nebo neziskovými organizacemi, může mít různé formy. Spolupráce může vzniknout jako smluvní vztah, nebo jako společný podnik, nebo přidělením koncese či licence, nebo jako pronájem veřejného podniku a další formou spolupráce může být franchising.

Jiná forma spolupráce může být založena na financování. Uplatňuje se např. sdružení prostředků, leasing, finanční výpomoc, dočasná výpomoc nebo subvence a granty. Forma spolupráce může být i například poskytnutím dobrovolníků.

(Peková, 2008)

I.3.2. Územní samosprávné celky

Ústava České republiky (vydaná jako ústavní zákon č. 1 z roku 1993 ve znění pozdějších předpisů) v sedmé hlavě definuje obce jako základní územní samosprávné celky a kraje jako vyšší územní samosprávné celky. „Územní samosprávné celky jsou územními společenstvími občanů, která mají právo na samosprávu. Obec je vždy součástí vyššího územního samosprávného celku.“ (Zákon č. 1/1993 Sb.)

Obce jsou územní celky samosprávně řízené zastupitelstvem. Navíc některé činnosti obcí jsou činnosti státní správy, jimiž byly obce pověřeny.

Ústavním zákonem č. 347/1997 bylo v České republice zřízeno 14 krajů, jakožto samosprávných celků. Jejich působnost vymezuje ale až zákon č. 129 z roku 2000 ve znění pozdějších novel. Na podzim roku 2000 totiž proběhly první volby do krajských zastupitelstev a teprve tehdy začaly kraje vykonávat samosprávné činnosti. V čele krajů jsou hejtmani (v Praze primátor). (Zákon č. 347/1997, zákon 129/2000)

Kraje rovněž kromě samosprávné působnosti vykonávají prostřednictvím krajských úřadů i přenesenou působnost státní správy.

Problémem v českém právu je, že dosud nebyly zrušeny územní kraje z roku 1960.

I.3.3. Pardubický kraj

Ve své práci uvádím jako příklad situaci v pardubickém kraji. Pardubický kraj se nachází ve východní části Čech a mírně zasahuje i na historické území Moravy. V kraji

se nachází 451 obcí. Pardubický kraj má celkem 520 tisíc obyvatel a hlavním městem kraje je statutární město Pardubice, kde žije téměř 100 tisíc obyvatel.

Na oblast občanského sektoru se v pardubickém kraji zaměřuje Koalice nevládek Pardubicka, o. s. (dále jen KONEP), která s pardubickým krajem uzavřela smlouvu o vzájemné spolupráci, která by měla přispět k efektivnějšímu řešení společenských problémů při využívání veřejných zdrojů.

Dle výroční zprávy Pardubického kraje za rok 2010 obdrželo občanské sdružení KONEP na podporu neziskových organizací polovinu z celkové výše finanční podpory určené pro rozvoj neziskových organizací v kraji. Kromě prostředků od kraje získává KONEP finance z Evropské unie.

KONEP je sdružením neziskových organizací působících v pardubickém kraji. Poskytuje neziskovým organizacím poradenství a konzultace, organizuje jednání u kulatých stolů a různé konference. Ve svých projektech má mimo jiné i projekty zaměřené na rodiny s dětmi. Například „Rodičovská dovolená – období růstu“ nebo „Aktivní rodiče“.

V roce 2011 se občanské sdružení KONEP velkou měrou zaměřilo na rok dobrovolnictví. V souvislosti s tím uspořádalo mimo jiné i akce a aktivity, které spojují dobrovolnictví a rodinu. Jsou to například akce „Po stopách dobrovolníka“ nebo „Dny dětí s dobrovolníky“. (Výroční zpráva Pardubického kraje, 2011).

Na 13. konferenci nestátních neziskových organizací pardubického kraje, která se uskutečnila 14. března 2011, byly mimo jiné představeny projekty zaměřené na pro-rodinnou politiku, jako například projekt „Volný čas baví nás“. V závěru konference bylo schváleno usnesení o nutnosti organizovat burzy filantropie. Jde v podstatě o prezentace, při nichž jednotliví žadatelé z pardubického kraje představují své projekty subjektům, které by na realizaci prezentovaných projektů mohly přispět určitou částku peněz. Při burze uspějí ty projekty, které dokáží přesvědčivě oslovit financující subjekty.

Pilotní burza filantropie proběhla 10. 10. 2011 v Litomyšli. Neziskové organizace představovaly potenciálním donátorům své záměry. Burza, která zatím nebyla skutečnou burzou, kde by šlo o peníze, ale pouze nereálnou cvičnou akcí byla zaměřena na propagaci a osvětu v oblasti dobrovolnictví. Mezi představovanými projekty byly i záměry rodinných center například z Litomyšle nebo Vysokého Mýta.

Tato pilotní burza filantropie přispěla k posílení sebevědomí, rozšíření legislativních znalostí a zejména ke zvýšení připravenosti projektů na skutečnou burzu filantropie, která by se měla uskutečnit v roce 2012.

Velmi významnou dohodou o spolupráci předal Pardubický kraj velkou měrou kompetence a odpovědnost za činnosti v oblasti neziskového sektoru na občanské sdružení Koalice nevládek Pardubicka, o. s. Tím se aktivity v této oblasti v rámci pardubického kraje soustřeďují téměř výhradně okolo KONEP. Dohoda vychází z toho, že neziskový sektor je významnou složkou.

Další činností Pardubického kraje související s občanským sektorem je tvorba Střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb na období 2012 – 2015. Tento plán obsahuje prvky pro-rodinné politiky, ale pouze v částech týkajících se rodin ohrožených sociálním vyloučením například i v souvislosti se zapojením Pardubického kraje do projektu „Transformace systému péče o ohrožené děti“.

Je otázkou, zda rok 2011 a připravovaný rok 2012 budou k šestnácti mateřským centrům v kraji tak štedré, jako byl rok 2010, kdy v rámci programu č. 5 „Podpora mateřských center“ vyčlenil pro mateřská centra Pardubický kraj celkem 600 tisíc korun. (Výroční zpráva Pardubického kraje, 2011).

Město Pardubice v současné době připravuje komunitní plán sociálních služeb pro rok 2012, neboť poslední komunitní plánování bylo vypracováno na roky 2008-2011.

Komunitní plánování znamená využívání manažerské metodiky – plánování v oblasti komunit, společenství lidí se stejnými nebo blízkými zájmy. „V sociální oblasti komunitní plánování umožňuje plánovat rozvoj sociálních a souvisejících služeb tak, aby odpovídaly potřebám a specifikům daného regionu co do nabídky poskytovaných služeb, jejich dostupnosti a kvality.“

(<http://www.pardubice.eu/urad/radnice/magistrat/odbory-magistratu/oks/komunitni-planovani/co-je-to-kp.pdf>)

Komunitní plán platný do letošního roku obsahoval pasáže týkající se osob se zdravotním postižením, cizinců a národnostních menšin, osob ohrožených sociálním vyloučením, seniorů a rodin s dětmi. Pro-rodinná opatření komunitního plánu města Pardubic na roky 2008 – 2011 byla zaměřena zejména na vznik a podporu odborných

služeb v oblasti sanace rodin (ústavní výchova, terénní asistenční služby), péči o ženy gravidní a rodiče s dětmi raného věku v tíživé situaci, podporu pěstounské péče, volnočasové aktivity pro neorganizovanou mládež, prevenci kriminality apod. Kromě těchto opatření obsahoval komunitní plán i téma podpory rodin v době rodičovské dovolené. V souvislosti s tímto tématem se však v komunitním plánu pojednává pouze o kapacitě jeslí.

Odbor komunitních služeb v Pardubicích má ve svém detailním popisu působnosti rozdělené své činnosti do oblastí týkajících se kultury a sportu, školství, sociálních služeb a ekonomiky. V obsahu činností komunitního odboru mají významné postavení Multikulturní centrum, Senior centrum, Studentský parlament apod., ale rodinná a mateřská centra nejsou obsažena ve výčtu subjektů, na něž se komunitní odbor zaměřuje.

(Pardubice, 2007)

Rovněž jednotlivé městské obvody nijak nespécifikují spolupráci s mateřskými nebo rodinnými centry. Poslední informace týkající se mateřských / rodinných center ve městě Pardubice byla smlouva ze dne 27. 1. 2011 o poskytnutí dotace ve výši Kč 1 000,- na dětský karneval jednomu ze čtyř center ve městě Pardubice.

(Smlouva, 2011)

II. EMPIRICKÁ ČÁST

II.1. Úvod

V České republice se po roce 1989 otevřela možnost vytvářet zdola jako občanskou iniciativu takové instituce, které by sdružovaly lidi, kteří mají společný zájem. Takovými institucemi jsou organizace občanské společnosti. Jednou z oblastí organizované občanské společnosti jsou mateřská centra, kde společným zájmem je rodičovství, rodinná svépomoc a zkvalitnění života rodin s dětmi.

Empirická část této práce si klade za cíl popsat, porovnat a zhodnotit fungování center sdružujících rodiče s dětmi a posoudit, jaké místo zaujímají mateřská centra ve společnosti. Jedná se o vybraná mateřská centra v pardubickém kraji.

Dále je výzkum orientován na vztah příslušných obcí k mateřským centrům, kde vybraná MC působí.

II.2. Příprava kvalitativního výzkumu

II.2.1. Plán výzkumu

V rámci empirické části diplomové práce chci zkoumat přínos spolupráce mateřských center s obcemi. O spolupráci mateřských center, jako jednoho ze subjektů občanské společnosti, s institucemi státní správy a samosprávy se mnoho neví. Důkazem může být i nedostatek teoretických zdrojů. Mnou zjištěné výsledky výzkumu mohou posloužit jako podklad pro další zkoumání v této oblasti občanské společnosti. Svůj výzkum zaměřuji na mateřská centra působící v obcích Pardubického kraje. Pardubický kraj jsem

si pro výzkum zvolila, jelikož tak mám ke zkoumaným organizacím bližší vztah a snazší přístup.

Plánování výzkumu jsem zahájila stanovením cíle a formulováním problému, že spolupráce mateřských center s obcemi je oblastí málo prozkoumanou.

II.2.2. Výzkumná otázka

„Výzkumné otázky mají po gramatické stránce podobu tázacích vět. Přestože je kvalitativnímu výzkumu vlastní určitá otevřenost a spoléhání se na improvizaci, je třeba otázku formulovat jasně.“ (Švaříček, 2007 : 69)

Výzkum se snaží odpovědět na hlavní výzkumnou otázku, kterou jsem definovala takto:

Jak souvisí zapojení mateřských center do komunity s velikostí obce?

II.2.3. Výběr vzorku

Vzorek musí být vybírán podle určitého strukturního klíče – hledání dobře dostupných případů, typických případů, nebo naopak extrémních případů. (Švaříček, 2007)

Techniky výběru vzorku jsou různé např. kvótní výběr. „Kvótní výběr imituje ve struktuře vzorku známé vlastnosti populace.“ (Disman, 2008 : 94)

Další technikou je výběr náhodný, to znamená, že každý prvek má stejnou pravděpodobnost dostat se do výběru. Nebo účelový výběr, který se používá tam, kde je výzkum závislý na rozhodnutí respondentů odpovídat. Disman uvádí ještě možnost výběru vzorku technikou sněhové koule, tzn., že původní informace nás dovedou k dalším. (Disman, 2008)

K zodpovězení této výzkumné otázky jsem vybrala vzorek obcí a místně příslušných mateřských center snadno dostupných. K výběru vzorku jsem použila techniku kvótního výběru. Klíčovou proměnnou při výběru byla velikost obce podle počtu obyvatel.

Vytvořila jsem si tři velikostní skupiny obcí v pardubickém kraji a to: Obce do 5 000 obyvatel, obce od 5001 do 10 000 obyvatel a obce od 10 001 obyvatel.

Zjistila jsem, že v pardubickém kraji je 23 mateřských center, která lze podle předem stanoveného kritéria rozdělit takto.

(Síť mateřských center, 2011)

Rozdělení mateřských center pardubického kraje podle velikosti obce, ve které působí

	I. skupina	II. skupina	III. skupina
Celkem MC v pardubickém kraji	MC v obcích s méně než 5 000 obyvatel	MC v obcích s méně než 10 000 obyvatel	MC v obcích s více než 10 000 obyvatel
23	6	8	9
100%	26%	35%	39%

Zdroj: autorka s využitím dat z ČSÚ (2012)

Podle údajů v publikaci ČSÚ Malý lexikon obcí ČR 2011 jsem zjišťovala počty obyvatel obcí, ve kterých působí mateřská centra.

Zjistila jsem, že z 23 mateřských center působících v pardubickém kraji je 6 MC v obcích s méně než 5 000 obyvateli tj. 26% (I. skupina), 8 MC působí v obcích s počtem obyvatel v rozmezí 5 001 až 10 000 obyvatel tj. 35% (II. skupina) a v obcích nad 10 000 obyvatel působí 9 MC tj. 39%(III. skupina).

Podle tohoto početního a procentuálního zastoupení jsem si stanovila výzkumný vzorek mateřských center a příslušných obcí. Výzkumný vzorek byl stanoven na 5 mateřských center.

Z pěti zkoumaných center patří do I. skupiny 26% tj. 1,3 MC zaokrouhлено na 1 mateřské centrum. Do II. skupiny spadá 35% čili 1,75 MC zaokrouhлено na 2 mateřská centra. III. skupině ve výši 39% odpovídá 1,95 MC tedy 2 mateřská centra.

Z center v I. skupině jsem náhodně vybrala jedno mateřské centrum, z II. skupiny dvě mateřská centra a ze III. skupiny také dvě mateřská centra.

Vybraný vzorek mateřských center pro výzkum

celkem	I. skupina	II. skupina	III. skupina
5	1	2	2

Vybraný vzorek je reprezentativní vzhledem k proměnné, což je velikost obce. Odpovídá početnímu zastoupení mateřských center v jednotlivých skupinách.

Vzorek jsem nejprve vybrala technikou kvótního výběru. Poté jsem použila techniku náhodného výběru.

II.2.4. Výzkumné metody

Pro představitelky pěti mateřských center, jsem si připravila otázky pro polostrukturované rozhovory o vzniku, fungování, financování a o činnostech mateřských center.

V rozhovoru jsem zjišťovala odpovědi na různé typy otázek:

Otázky vztahující se ke zkušenostem – Například otázka na to, jak probíhalo zakládání mateřského centra.

Otázky vztahující se k názorům a pocitům – Například zjištění názoru na spolupráci s institucemi státní správy a samosprávy, s ostatními neziskovými organizacemi nebo soukromými subjekty.

Otázky vztahující se k faktickým údajům – Například otázka na to, jaké akce centrum pořádá.

Otázky demografické – Například otázky zjišťující, zda do centra chodí také tatínkové, babičky apod.

Při vlastních rozhovorech jsem měla na paměti zásady vedení rozhovoru. Snažila jsem se navodit vztah vzájemné důvěry, používala jsem otázky otevřené, pečlivě jsem naslouchala a případně pokládala otázky doplňující (sondážní), zachovávala jsem neutrální postoj ke sděleným informacím, ale vnímala jsem také to, jak dotazovaný odpovídá.

V pěti obcích, u zástupců státní správy a samosprávy jsem provedla dotazníkové šetření.

Můj původní záměr byl rovněž zrealizovat kvalitativní rozhovory s představiteli institucí státní správy a samosprávy v obcích místně příslušných mateřským centrům, v nichž rozhovory proběhly, ale zástupci těchto institucí nebyli rozhovorům nakloněni a zvolili si raději techniku dotazníku, který buď vyplnili sami čelní představitelé, nebo předali některému ze svých podřízených. Jako velké plus pro výběr této metody uváděli zejména to, že dotazník vyplní v čase, který jim vyhovuje. Návratnost dotazníku jsem si zajistila předběžným telefonátem, zjištěním e-mailové adresy, kam dotazník zaslat a zároveň i dohodnutí termínu odeslání vyplněného dotazníku zpět. Přesto se mi však vrátily dotazníky vyplněné pouze od čtyř z pěti oslovených představitelů obcí.

II.2.5. Způsob práce s daty

Polostrukturované rozhovory jsem se souhlasem dotazovaných nahrávala, poté jsem provedla doslovný přepis rozhovorů. Pro interpretaci z každého rozhovoru jsem následně vyhotovila o daném mateřském centru zprávu. Data získaná z rozhovorů v mateřských centrech jsem seřadila pro přehlednost do tabulky.

Získané odpovědi od představitelk mateřských center jsem porovnávala podle kritérií zmíněných v této diplomové práci v kapitole „Zakládání a vznik MC“. Porovnávala jsem kritéria: vzniku, právní formy, prostoru, zdroje financování, složení zaměstnanců. Dále dle kritéria počtu klientských a členských rodin, podle programu. Také jsem porovnávala míru socializace, která v MC probíhá a formu propagace, kterou mateřská centra volí ke svému zviditelnění.

Především jsem se zaměřila na formy a intenzitu spolupráce v komunitě, ve které se mateřská centra nacházejí. Zjišťovala jsem zejména spolupráci se státní správou. Dále na spolupráci s organizací Síť mateřských center, o.s., která je zastřešující organizací pro členská mateřská centra v ČR. A také na spolupráci s ostatními subjekty působícími v komunitě a to, se ziskovými i neziskovými.

II.3. Zprávy z rozhovorů v mateřských centrech

Mateřská centra jsou instituce, které sdružují rodiče s dětmi. Pomáhají rodičům diskutovat o problémech, které jim přinesla nová životní situace a v rámci místní komunity tak mateřská centra reagují potřeby rodin s dětmi, tím celkově přispívají ke zkvalitnění jejich života a třeba i ovlivňovat život okolí a přispívají tím k rozvoji celé občanské společnosti.

Výzkumnou část, která se týkala fungování MC, jsem provedla v pěti vybraných mateřských centrech v pardubickém kraji. V mateřských centrech jsem vedla polostrukturované rozhovory. Předpřipravené otázky uvádím v příloze č. 1. Z důvodu zachování anonymity jsem jednotlivým centrům přiřadila čísla od jedné do pěti.

Následující rozhovory jsou číslovány a uvedeny chronologicky v pořadí, tak jak byly uskutečňovány.

II.3.1. Centrum č. 1

Rozhovor č. 1 jsem vedla v rodinném centru (dále MC) ve městě, které má asi 9 tisíc obyvatel (pro výzkum jsem jej zařadila do II. skupiny). Rodinné centrum je součástí církevní charitativní organizace. Rozhovor jsem vedla s koordinátorkou rodinného centra, která je zároveň sociální pracovnící MC a také statutárním orgánem Charity.

MC vzniklo v roce 2008 jako jedna ze služeb Charity, která působí v rámci občanské společnosti, jakožto nestátní nezisková organizace se statutem církevní evidované právnické osoby v oblasti sociálních služeb působí již od roku 2000.

Charita má služby pro seniory, pro mládež a rodinné centrum je pro rodiny s malými dětmi.

Vznik rodinného centra v tomto městě nebyl veden vnějším impulzem, ale charita sama iniciovala jeho vznik jako jednu ze svých služeb. Při zakládání hodně pomohla Síť mateřských center.

Prostory měla charita k dispozici. V odpoledních hodinách jsou využívány nízkoprahovým klubem pro mládež a dopoledne matkami s malými dětmi ve věku do 6 let. MC má svou vedoucí, což je jedna z matek na mateřské dovolené. Odměnu za práci vedoucí pobírá na základě dohody o pracovní činnosti.

MC neslo původně název mateřské centrum a je také součástí Sítě mateřských center. Svě označení na Rodinné centrum změnilo, protože se víc a víc orientuje na celé rodiny.

Do MC dochází v současné době cca 30 matek. Charita má prostory volné každé dopoledne, tak také byly ze začátku matkám k dispozici. Protože se ale finanční dotace během let působení snížily a náklady na energie se naopak zvyšují, upravil se provoz MC později na dva dny v týdnu a nakonec se to ustálilo jen na každé čtvrteční dopoledne.

Během toho dopoledne přinese ale centrum matkám přesně to, co potřebují. Je to zpestření mateřské dovolené, popovídání s ostatními matkami, posezení u kávy a taky program, který si samy vymyslí, dohodnou se na něm, navrhnou jej nebo si jej připraví. Jsou to většinou nějaké pohybové hry, říkanky, maňáskové divadlo, nějaké výtvarné tvoření. MC mívá k dispozici také tělocvičnu nebo zahradu. Program MC zahrnuje společnou zábavu pro matky, tatínky, případně babičky i děti. Je to zkrátka opravdu pro celou rodinu.

Kromě těchto pravidelných setkání pořádá MC jednorázové akce, jako třeba kurz efektivního rodičovství nebo kurz floristiky.

Základním zdrojem financování MC je dotace od ministerstva práce a sociálních věcí. Bohužel výše této dotace je ale rok od roku nižší. Koordinátorka MC se domnívá, že jedním z důvodů snižování dotací může být i to, že mateřských (rodinných) center přibývá a dotace se tak vlastně dělí. Další finance dostávají

z kraje a z města. Sponzorské dary jsou dle informace od koordinátorky vzhledem k finančním situacím soukromých subjektů také stále menší a menší.

Spolupráci se Sítí mateřských center hodnotí koordinátorka MC jako velmi přínosnou, zejména oceňuje pravidelná setkání, na nichž centrum získá inspiraci na další akci nebo program.

„Protože jsme členem Sítě mateřských center, účastníme se i projektů této sítě. Například 'Společnost přátelská rodině', kampaň 'Táta dneska frčí' a 'Spolu u kulatého stolu'. To jsou kampaně rozfázované během celého roku. Takže je možné se přihlásit do kterékoliv kampaně a oni nám pak pomáhají například s propagací. Hned, jak jsme ten klub založili, tak jsme rok nato uspořádali místní kolo kampaně 'Společnost přátelská rodině'. Tam šlo o to, abychom vyhledávali subjekty, které podporují rodiny s malými dětmi a to nad rámec svých povinností. A vlastně z toho vznikla krásná akce.“ (Rozhovor 1)

MC se například zapojuje do větších kampaní, třeba i do kampaní Sítě MC. Jako třeba Den pro rodinu, Společnost přátelská rodině, Táta dneska frčí, Spolu u kulatého stolu. Všemi těmi akcemi se MC opravdu velmi silně zapojuje do dění v regionu. Možná je ale obrovskou výhodou to, že koordinátorka rodinného centra, jako ředitelka a statutární zástupce Charity je současně ve finančním výboru městského zastupitelstva. Takže do akcí MC zapojí i další představitele města a celkově je to velmi provázané. Jako výsledek společného úsilí lze uvést vybudování nového dětského hřiště v hodnotě 2 miliony korun s in-line dráhou okolo. Osvědčil se také den otevřených dveří MC, na který jsou zváni představitelé města.

V žádném případě to ale neznamena, že by matky čekaly, co jim spadne do klína.

„Mám zprávy o tom, že třeba starostka nebo vedoucí správy majetku při jednání u kulatého stolu něco slíbili a když maminky viděly, že se to neuskutečnilo, tak šly na ten městský úřad a tlačily na to, aby se udělalo to, co se slíbilo. Konkrétně se jedná o výměnu písku na pískovišti. Má se měnit každý rok a maminky si to pohlídaly, a když to nebylo vyměněno, tak šly upozornit na to, že je třeba ten písek vyměnit.“ (Rozhovor 1)

MC se propaguje nástěnkami ve městě, články v měsíčníku, který vydává město, letáčky, vytištěnými na jednorázové akce, ale i aktivním oslovováním matek s kočárky. Internetové stránky, které jsou součástí webových stránek Charity, využívají spíše matky, které již o MC vědí.

Za dobrý výsledek působení MC považuje koordinátorka mimo jiné i to, že děti, které se setkají v MC, potom nemají problém zvyknout si ve školce nebo ve škole, protože se tam setkají vlastně se svými kamarády.

Koordinátorka MC mi také vyprávěla o tom, jak v rámci akce Společnost přátelská rodině byli ocenění lidé, které velmi potěšilo, že někdo vůbec poprvé ohodnotil práci, kterou vykonávají pro rodiny s malými dětmi nad rámec svých povinností. Mezi ohodnocené patřila například pracovnice městské knihovny nebo cvičitelka ze sokola.

Do některých akcí rodinného centra se zapojují i další instituce města. Třeba základní škola, Dům dětí a mládeže, hasiči nebo dokonce i další Klub dětí a matek. Samozřejmě rodinné centrum s klubem dětí a matek v rámci rozumné rivality spolu soupeří, ale možná, že celkově je to pro město přínosem, neboť se předhánějí v akcích, navzájem si posílají letáčky a pozvánky.

Aktuálně se nyní MC začíná zaměřovat na matky s dětmi z rodin, které nejsou plně funkční. Matky z rodin, kde jsou určité problémy, mají odstup a bojí se do centra chodit. MC by ale chtělo takové matky do centra přivést. Jednou z cest může podle koordinátorky být i cesta přes nízkoprahové centrum pro děti a mládež, kam chodí školní děti. Zatím se to příliš nedaří.

Mnoho nápadů na další aktivity, programové činnosti nebo témata přednášek si MC přiveze vždy ze setkání mateřských a rodinných center, které pořádá Síť mateřských center vždy přibližně jednou za dva měsíce.

II.3.2. Centrum č. 2

Rodinné centrum, které jsem navštívila v srpnu 2011 je také v Pardubickém kraji, ve městě, které má více než 10 000 obyvatel (zařazeno pro výzkum do III. skupiny)

Rodinné centrum (původně mateřské centrum) vznikalo během roku 1996 a oficiálně bylo založeno v březnu 1997 jako občanské sdružení. Vzniklo jako jedno z prvních mateřských center v České republice, jako občanská iniciativa tří matek, které se tehdy ocitly v nové životní situaci – přistěhovaly se do tohoto města z jiných měst, staly se matkami a byly na mateřské dovolené.

Mateřské centrum mělo možnost využívat zdarma prostory obce a vzniklo z občanského popudu jako otevřené a přátelské místo k neformálnímu setkávání matek s malými dětmi. „Mateřská centra byla zakládána v devadesátých letech a my jsme byly jedno z prvních mateřských center vůbec v republice. Takže to opravdu bylo založeno z toho občanského popudu. Ty maminky založily centrum, registrovaly se a opravdu to bylo dobrovolné. Byla to volnočasovka.“(Rozhovor 2)

Jako volnočasové zařízení fungovalo do roku 2007.

„Rok 2007 byl stěžejní pro nás jako pro organizaci. Dostali jsme totiž první dotaci z ministerstva práce a sociálních věcí, čili pak jsme měli finance na zajištění těch lidí, co tady mohli pracovat a mohli jsme se profesionalizovat. Začali jsme pracovat strukturovaně, systematicky, začali jsme uzavírat pracovní smlouvy, vypracovávali jsme pracovní náplně tak, abychom zajistili to poslání, které jsme si určili, abychom zajistili ty aktivity, které jsme chtěli dělat a zpracovali jsme i ty formální věci.“ (Rozhovor 2)

Rodinné centrum funguje nyní strukturovaně a systematicky v duchu poslání, které si vytyčilo, tj. napomoci rodičům, aby společně s malými dětmi aktivně prožili čas předškolního období dětí. MC nabízí pravidelné kroužky, odpolední a sobotní akce i přednášky i aktivity jen pro dospělé. V současné době pracuje aktivně v MC 8 dobrovolníků. MC samo sebe definuje jako místo radosti a pohody, místo pro seberealizaci, místo, kam lze utéci před stereotypem, místo pro rozvoj tolerance a respektu, pro zábavu a vzdělávání, místo, kde se prosazuje zdravá občanská společnost.

Koordinátorka centra sama zavzpomínala na dobu, kdy začala do MC docházet.

„Víte i já jako maminka jsem šla na mateřskou s předsevzetím, jak budu pracovat doma s dětmi, ale pak, když je to každodenní a je plno povinností okolo,

tak ani nevím, jestli je to časem, nebo je to o těch prostředcích nebo spíš je to o té inspiraci. Je to jedno s druhým. A tak doma jsem spíš plnila ty povinnosti. Zatímco v centru jsme byly domluvené a každá maminka na určitý čas připravila něco a zajistila aktivitu pro ty ostatní a ty ostatní nějakým způsobem pak s dětmi pracovaly.“ (Rozhovor 2)

Splnilo to její očekávání ve dvou směrech. Jednak to bylo sdílení názorů a jednak inspirace a realizace různých aktivit s dětmi. Počátky fungování MC neměly daná pevná pravidla, nebylo to nijak popsané. Od roku 2007, od profesionalizace, se sice otevřely nové možnosti na získání různých grantů, ale naopak vznikla potřeba větší administrativní agendy a povinnost vyhodnocovat činnosti MC a předkládat zprávy o užití financí pro jednotlivé donátory. Tyhle formality právě zajišťuje jedna matka jako dobrovolník. Je ochotná a schopná šikovně naformulovat cíle, vypracovat projekty.

MC má jako výkonný orgán správní radu, která se schází 1x za měsíc. Analyzují si situaci, pojmenovávají si, kde MC je a kam se chce dostat a kdo co zařídí. Je to systémová práce dobrovolnic i pracovníků MC. Je to práce velmi zodpovědná, neboť se v rámci toho plánují finance, což je okolo 250 tisíc Kč za rok. Vypracované analýzy a plány lze potom předložit veřejnosti.

Program MC je připraven v současné době jako týdenní a obsahuje mnoho různých aktivit. Například je to klub pro rodiče s malinkými dětmi (cca od 6 měsíců), jsou to různé zájmové aktivity (keramika, dramatický kroužek, výtvarné či hudební aktivity). Program obsahuje i psychoterapeutické poradenství, programy pro lidi s mentálním postižením, otevřenou skupinu mužů. Tato mužská skupina funguje v MC velmi dobře a koordinátorka je na to velmi hrdá. Skupina dokonce spolupracuje i s LOM (Liga otevřených mužů).

Kromě těchto pravidelných aktivit pořádá centrum jednorázové akce, jako například přednášky, výlety, karneval, návštěvu loutkového divadla.

Koordinátorka si je vědoma, že aktivity MC jsou v tomto menším městě více viditelné než ve větších městech. Je to podle ní tím, že malé město má méně informací a aktivity MC jsou více nápadné.

„Když bude mateřské centrum ve velkém městě pořádat akci, tak se zapojí pár lidí, což je relativně málo v tom kolosu, i když to může být řádově stejný počet lidí jako u nás. Na tom menším městě ty aktivity jsou hodně viditelné. Je to takový průhledný. A je to možná i tím, že tady není těch informací až zas tolik, tak je každý schopen je pojmout. Zatímco asi v těch velkých městech je těch informací a lákadel tolik.“ (Rozhovor 2)

Pro dny, měsíce a roky mateřské a rodičovské dovolené je pro děti i jejich matky významné to, že společně pracují v rámci různých aktivit. Ale je neméně důležité takové to sdílení, společně si s ostatními rodiči ujasnit, co je obvyklé chování dětí, co je třeba řešit – třeba nějaký zdravotní problém, ale i takové to běžné popovídání o tom co kdo zažil, jak se kdo má.

MC je víc, než jen volnočasové zařízení, spolupracuje se školami, s knihovnou, domem dětí a mládeže, s nemocnicí, se střediskem pomoci či s intervenčním centrem. Stává se, že rodinné centrum působí i jako kontaktní místo pro řešení rodinných problémů, jako je například pomoc s řešením situace při domácím násilí. Je to proto, že MC funguje i jako komunita, kde se žena dokáže i svěřit, kde je atmosféra důvěry. Navíc je v programu centra i psychoterapeutická poradna a s psycholožkou je možno se individuálně domluvit a řešit určitou rodinnou situaci.

Rodinné centrum se mimo to také účastní jednání u kulatého stolu, kde se scházejí radní města, podnikatelé a další nestátní neziskové organizace a projednávají formou workshopu, jak svoje město vylepšit. Výsledkem takových jednání je například dětské hřiště, které je v současné době před zahájením výstavby. Obdivuhodné je, že při takovém jednání se neprosazovaly pouze zájmy pro malé děti, ale i pro teenagery, kteří navštěvují střední školy poblíž místa, kde vznikne hřiště propojené s parkem s využitím řeky pro pevné i interaktivní lávky.

Všechny činnosti MC jsou financovány z finančních zdrojů MPSV, z dotací od města, od kraje, od soukromých subjektů i ze zdrojů účelově určených na různé projekty. MC také vybírá členské příspěvky vždy za rodinu (současné době má zaregistrovaných 355 rodin) a případně vybírá vstupné na jednotlivé akce.

Sponzorské dary jsou zajištěny na základě osobního jednání nebo často také od firem, kde pracují manželé matek, které MC navštěvují nebo od firem, kde pracují ženy, které dříve MC navštěvovaly. S různými požadavky na dotace, s administrativní komunikací mezi MC a zastupiteli obce, s tím, jak se zorientovat ve státní správě a samosprávě hodně MC pomáhá Síť MC.

MC působí stále jako občanská společnost v pravém slova smyslu, neboť právě matky (nebo tatínkové) přicházejí s nápady, co by bylo možno zrealizovat (návštěvy divadelních pohádek, setkání o tom, jak to funguje ve školce apod.). Ale co je podstatné, je to, že to matky nejen vymyslí, ale že to i zorganizují, takže se do činnosti centra aktivně zapojují. Občas se i stane, že takové zapojování matek do činnosti centra je potom vyprovokuje i k podnikání nebo jiné obdivuhodné aktivitě po mateřské dovolené. MC k tomu může přispět například počítačovými kurzy, přednáškami o osobnostním rozvoji za účelem usnadnění návratu matek po mateřské dovolené na trh práce. Některé matky opravdu získaly sebevědomí, našly odvahu a zaregistrovaly si živnost, jiným to třeba jen pomohlo v tom, že se naučily komunikovat ve vztahu k zaměstnavateli. Jako příklad uvedla koordinátorka matku, která si koupila penzion a začala podnikat v cestovním ruchu.

Sama koordinátorka tohoto MC je důkazem takového přerůstání aktivity z MC do širšího občanského života. Zapojila se do zastupitelstva obce a pracuje v komisi pro rodinu.

Také MC rozšiřuje své působení. Od počátku roku 2011 má například nově miniškolku. Je to vedlejší hospodářská činnost, která bohužel prozatím není výdělečná.

Činnost MC je propagována v místním tištěném zpravodaji, v místní kabelové televizi, na webových stránkách, ve vývěsní skříňce na náměstí a také různými plakáty na jednorázové akce.

MC spolupracuje také s okolními MC, takže si na některé akce posílají mezi městy pozvánky.

Za současný velký úkol si MC vzalo pracovat s rodinami, které jsou v nějakém problému, kde je například někdo zdravotně postižený nebo komunikovat s rodinami národnostních menšin. Zdravotně postižení lidé využívají prostory MC

a některé akce se občas uspořádají i společně. Ve městě je poměrně hodně Ukrajinců a hodně Vietnamců. MC uvažuje, že zapojí jejich děti do kolektivu českých dětí a tím vtáhne celou rodinu do obecní komunity. Jednou z cest by mohla být i miniškola.

Koordinátorka MC zdůrazňuje, že je pro ni podstatnější kvalita programu, úkolu či akce více než to, aby se toho účastnilo obrovské množství lidí. A pokud jsou ty akce kvalitní, tak potom není třeba se obávat, že nikdo nepřijde.

„Jde o to, jaký si člověk dá cíl. Jestli chcete, aby ta akce, kterou organizujete, byla masovka anebo stačí malý počet a je důležité, aby jim to sedlo. Já jsem se s tím, taky dřív trápila, říkala jsem si, že když něco dělám, měla by to být spíš masovka, ale pak jsem si uvědomila, že je to spíš o té kvalitě, že je důležitý ten cíl, aby to bylo kvalitní, a tím jsem se hodně uklidnila.“ (Rozhovor 2)

II.3.3. Centrum č. 3

Rodinné centrum, které má jako své motto: „U nás Vám je stejně dobře jako doma, ale máte zde mnohem víc možností“ je v jednom z městských obvodů krajského města. Tento městský obvod má více než 17 000 obyvatel a tedy toto centrum je pro výzkum zařazeno do III. skupiny.

Působí teprve od roku 2009. Vzniklo jako nápad dvou nadšených matek, které oslovily další lidi ve svém okolí – starostu městského obvodu, vedoucího kulturního domu, s nímž domluvily poskytnutí prostor, své kamarádky, kamarádovy kamarády atd. Centrum vzniklo z občanské iniciativy. Dvě iniciátorky, které viděly, že ve městě kapacita existujících mateřských a rodinných center je nedostačující se rozhodly, že takovéto centrum samy založí. Samozřejmostí byla podpora iniciátorek jejich rodinou, zejména jejich manžely. Kamarádky začaly zakládat rodinné centrum hledáním informací na internetu. Našly webové stránky Sítě mateřských center a potom postupovaly při zakládání podle rad krajské koordinátorky Sítě MC. Oslovily tehdejšího starostu městského obvodu, který na první schůzce byl velmi vstřícný a dá se říci, že celkově vznik rodinného centra v této čtvrti města podpořil.

Dalším krokem bylo nalezení a dojednání podmínek pro užívání prostor v kulturním domě. Je to prostor poskytovaný za měsíční nájem.

Centrum má status občanského sdružení. Iniciátorky vykonávají jako dobrovolnice pozice vedoucí a zástupkyně vedoucí. Kromě toho má MC čtyři další dobrovolnice. Jsou to lektorky a jedna matka, která zpracovává účetní evidenci. Vedoucí centra oceňuje spolupráci se Sítí MC zejména v tom, že Sít' MC poskytuje centru velmi důležité informace a to nejen při vzniku. Krajská koordinátorka pomáhá centru i během celoročního působení. V rámci sítě je centrum nováčkem a prozatím je spíše pasivní, rozkoukává se.

Ve městě jsou mateřská a rodinná centra, která jsou součástí Sítě MC i ta, která nejsou. Obdivuhodnou událostí na podzim 2011 byla akce „Míle pro matku“, kterou zorganizovala tato centra společně. Je to akce, která se zrodila na Slovensku a zapojují se do ní různé státy světa. Matky s kočárky, s dětmi v šátcích nebo s malými dětmi za ruku jdou městem trasu dlouhou 1,6 km a chtějí tak poukázat na to, že musí být respektovány společností a že jsou to právě ony, které vychovávají děti pro budoucnost společnosti.

Do rodinného centra docházejí matky-klientky, aby se účastnily různých programových náplní, které centrum nabízí. Platí se členský příspěvek za rok a dále pár desetikorun za každou návštěvu konkrétního druhu programu. Centrum vyžaduje, aby matky nahlásily, na jaký program budou docházet a v případě, že nepřijdou, aby se omluvily. Takže centrum chce, aby matky dodržovaly určitý režim, určitou pravidelnost. Vedoucí centra uznává, že to některým matkám nevyhovuje.

„No, naše představa od začátku byla taková, že budeme poskytovat dvojí služby. Jednak dětem v doprovodu rodičů, ale prostě pro děti a jednak pro rodiče. Služby pro děti fungují poměrně dobře. No a bohužel moc nefungují odpolední aktivity. Ty matky prostě s dětmi přijdou, ale samy pro sebe ne.“(Rozhovor 3)

MC chce co nejlépe využívat prostory, které si pronajímá a má proto velmi široké spektrum služeb. Maximálně chce využívat dopolední i odpolední čas. Program upravuje vždy na školní rok. V jednotlivých dnech v týdnu se střídají v programu různé nabídky.

Je to například volná herna, zpívání pro děti, cvičení rodičů s dětmi, cvičení matek pilates s hlídáním dětí, kurzy efektivního rodičovství, angličtina, tančení, tvoření apod.

Kromě toho pořádá centrum také jednorázové akce, jako jsou například přednášky a kurzy pro rodiče (kurz masáží, kurz první pomoci), prožitkové semináře (znaková řeč), poradenství (psychologické, laktační), burzy oblečení, maňáskové divadlo, návštěva kina, společné rodinné akce (karneval, opékání buřtů, sportovní dopoledne).

Nabídka služeb tohoto MC je velmi široká. Dle sdělení vedoucí centra jsou nejvíce využívány služby orientované na děti. Přece jen matky a tatínkové myslí hlavně v duchu „pro děti jen to nejlepší“ a na sebe myslí rozhodně méně.

Rodinné centrum poskytuje tyto služby jako placené. Ceny se mírně liší pro členy a nečleny tohoto občanského sdružení. V současné době má centrum asi 60 členů. Návštěvnost jednotlivých programů je poměrně dobrá dopoledne, ale aktivity pro dospělé v odpoledních hodinách mají malou návštěvnost. Přednáška se naplní tak 1 x za měsíc, výtvarné dílny se naplňují matkami nepravidelně, většinou vždy k nějakému ročnímu nebo svátečnímu období.

Propagace MC je zaměřena především na internet. MC má velmi pěkné, propracované internetové stránky (dílo jednoho ze sponzorů). Samozřejmě matky do centra také přicházejí, protože si to řeknou mezi sebou. Na akce tiskne a rozvěšuje MC letáčky. Letáky umísťuje také do trolejbusů městské hromadné dopravy.

Vzájemný vztah mezi MC a představiteli městského obvodu se liší v souvislosti se zvolenými komunálními politiky. Nicméně podle vedoucí MC je spolupráce omezena pouze na finanční pomoc. Zásadní a velmi přínosná je dotace, z níž se hradí nájem prostor. Peníze od městského obvodu byly při zakládání využity na vybavení a později na stříšku před vchodem, kde se mohou nechávat kočárky.

Samozřejmě, že by se MC chtělo účastnit nějakého projektu a získat účelové prostředky na ten projekt, ale vedoucí si je vědoma toho, že je se zpracováním projektu spousta práce.

„Teď uvažujeme, že bychom společně s Rodinným integračním centrem šli do jednoho projektu na vzdělávání matek. Ale ono na těch evropských projektech je teda spousta práce. Ty zkušenosti máme takový, že matky samy pro sebe na aktivity moc nechodí, tak netušíme, jestli se najde alespoň 5 matek, které by na to pravidelně chodily.“ (Rozhovor 3)

MC ale nemá nikoho v zaměstnaneckém poměru a to ani na částečný úvazek. Znamenalo by to pro ni, její zástupkyni, některou lektorku nebo účetní další práci v rámci dobrovolnictví.

Ostatní matky jsou opravdu jen klientkami a dobrovolně pomohou pouze jednorázově. Funguje to spíš na výzvu. Takhle byly matky požádány, aby například vypomohly na stanovištích při pořádání jarní poutě.

Od matek nevzešly ani nápady, ani aktivity a dokonce ani na uspořádání burzy oblečení, kterou později velmi ocenily. MC ji pro matky organizuje přibližně 2x do roka.

Aktualitou v MC je nabídka prostor na pořádání různých narozeninových oslav dětí.

II.3.4. Centrum č. 4

V Pardubickém kraji se také nachází město se 6 tisíci obyvateli, které je pro výzkum zařazeno do II. skupiny.

Rodinné centrum v tomto městě vede paní, která byla i v prezídiu Sítě mateřských center a nyní se jako předsedkyně sdružení zaměřuje na poskytování širokého spektra sociálních služeb v rámci města, poblíž něhož žije.

Rodinné centrum v tomto městě působí již od roku 1996. S jeho vznikem hodně pomáhala publicistka a psychoterapeutka Jiřina Hanušová, která byla známá mimo jiné i tím, že zejména v 80. letech odpovídala jako Sally do časopisu Mladý svět. Jiřina Hanušová se počátkem 90. let aktivně účastnila zakládání NROS (= Nadace rozvoje občanské společnosti založené v roce 1993) a podpořila i založení tohoto rodinného centra, které je poblíž města, odkud sama pocházela.

Tenkrát se spojilo několik matek s malými dětmi a hledaly prostor, kde by se mohly setkávat. Šly na město s dotazem, zda nejsou nějaké volné prostory pro

jejich setkávání. Ale úředníci města jim řekli: „ Až budete organizací, přijďte. Potom se poohlédneme se po prostoru.“ A tak těch šest matek založilo občanské sdružení. Takhle tedy vzniklo sdružení, které je právnickou osobou. Město ale pro ně prostory stejně nenašlo a matky, aby si splnily, to co si předsevzaly, pronajaly si prostory u soukromého podnikatele.

Aktivita centra matek se rozvíjely čím dál více a pro městské úředníky to začalo být časem natolik přesvědčivé, že město začalo poskytovat na jejich činnost finanční příspěvky. Prostory, které mělo centrum matek k dispozici, měly vchod z hlavní ulice. Matky tedy stále hledaly prostory, které by lépe vyhovovaly. To se podařilo v roce 2001.

Město nabídlo velké pěkné prostory, které bylo třeba zrekonstruovat. Rekonstrukce se podařila díky mnoha odpracovaným hodinám dobrovolnické práce, díky sponzorským darům i díky dotacím zejména od města ale i od jiné nadace (na bezbariérový vstup a bezbariérové sociální zařízení). To bylo startem k dalším změnám. Centrum matek se přejmenovalo na rodinné centrum. Služby, které občanské sdružení poskytovalo, se díky větším prostorám mohly rozšířit. Vznikl klub, kde mohou trávit svůj volný čas školní děti a mládež a postupně se rozšiřovalo spektrum služeb ještě více. V současné době k rodinnému centru a klubu pro mládež patří i zařízení na hlídání dětí.

Druhou skupinu služeb tvoří Domov pro matky s dětmi v tísni a Dům na půli cesty. Všechny tyto služby jsou zajišťovány patnácti zaměstnanci na hlavní pracovní poměr a asi šesti brigádníky pracujícími na dohodu. Členství ve sdružení není jen o tom zaplatit členské příspěvky, ale znamená to opravdu se aktivně podílet na činnosti sdružení, na přípravě programu, ale znamená to i připravovat a schvalovat rozpočet, podílet se na výroční zprávě apod.

Sdružení má 13 členů. Kromě toho má radu sdružení, která se schází zhruba jednou za 2 měsíce. Ostatní matky - uživatelky si hradí vstupné do herny, poplatky za přednášky a poplatky za účast na nějaké cílené aktivitě, jako jsou třeba výtvarné večery.

Většinou ale matky chtějí být jen uživatelkami, nechtějí se aktivně spolupodílet na činnosti sdružení. To vidí vedoucí centra jako problém, ale bohužel i jako celospolečenský trend. Uživatelských rodin má sdružení asi stovku.

Členství ve sdružení nebo práce v radě sdružení může být počátkem i dalšího rozvoje v rámci občanské společnosti.

Například matka, která chodila do centra a je teď ve středním věku, byla spoluzakladatelkou dámského klubu pro ženy, které jsou v období tzv. prázdného hnízda. Klub pořádá různé kulturní aktivity pro ženy i pro širokou veřejnost. Jiným příkladem může být matka, která ve svém životopisu přiloženém k žádosti o práci mohla uvést činnosti související s aktivním členstvím ve sdružení.

„Když se ucházela maminka, aktivně působící v centru, o místo, mohla doložit, co všechno u nás v centru dělala, třeba doložila, že má zkušenost se sestavováním rozpočtu našeho občanského sdružení a že možná i díky tomu sehnala práci na městském úřadě.“ (Rozhovor 4)

Rodinné centrum v tomto městě navštěvují i tatínkové a centrum se snaží i o integraci matek z azylového domu do tohoto centra.

Kromě pravidelného programu, který zahrnuje například hry, cvičení, zpívání a výtvarné tvoření dopoledne a například navíc keramiku, angličtinu či jógu odpoledne pořádá centrum i jednorázové akce, jako jsou různé výlety, dopravní soutěž, drakiáda, přednášky (řeč dítěte), semináře (emoční techniky) apod.

Hezkou akcí, na kterou vedoucí MC upozornila, byla akce „Den dětí s dobrovolníky“. Na akci spolupracovalo MC i s ostatními organizacemi, kde jsou dobrovolníci a spolupracovalo i s městem, které jim pomohlo s propagací. Akce se zúčastnilo 300 dospělých a předpokládá se, že asi 300 dětí.

Centrum se rovněž účastní i různých projektů. Jedním z nich je i projekt, v němž je MC partnerem soukromé společnosti s ručním omezením.

Je to projekt na podporu vzdělávání matek na mateřské dovolené. Poměrně hodně spolupracuje centrum s Koalicí nevládek Pardubicka, o.s.

V současné době probíhá projekt „Rodičovská dovolená – období růstu“. Matky v rámci tohoto projektu, který je podporován i Evropským sociálním

fondem, absolvují počítačové kurzy. Rodinné centrum, nejen že uspořádá tyto kurzy, ale také matkám po tu dobu, kdy se vzdělávají, ohlídá jejich děti.

MC se snaží podporovat sebevědomí matek, neboť pokud se žena cítí vyrovnaná, je to základ pro dobré rodinné zázemí.

V rámci Sítě MC spolupracuje toto centrum i s dalšími MC. Například v současné době podávalo evropskou výzvu jiné MC, v němž je toto centrum uvedené jako partner. Také se účastní různých kampaní, například Táta dneska frčí. MC se také zapojuje do transformace center i na péči o ohrožené děti. Vedoucí tohoto centra je součástí pracovní skupiny vytvořené v rámci Pardubického kraje. Skupina je partnerem při jednáních na ministerstvu a pojmenovává si aktivity, které MC chtějí v rámci tohoto projektu realizovat.

Centrum se propaguje zejména tak, že pravidelně zveřejňuje články v místních listech, občas má i článek v regionální části celostátního deníku. Velkou propagační akcí bylo natáčení centra televizí. To bylo tehdy, když centrum dostalo příspěvek ze sbírkového fondu „Pomozte dětem“. Samozřejmostí jsou webové stránky.

Výhodné je, že jsou propojené s webovými stránkami města. Do webového odkazu kalendáře akcí vkládá rodinné centrum informace o akcích, které pořádá. Iniciativa na takové propojení vzešla od města.

Celkově je rodinné centrum se spoluprací s městem spokojeno. Kladně hodnotí nejen to, že město pomáhá centru s hmotným zajištěním (prostory, peníze), ale kladně hodnotí i tvůrčí spolupráci. Vedení sdružení se účastní jednání rady města. Většinou jde centrum na jednání rady s nějakými nápady, s plány ale i s informacemi o tom, co se zrealizovalo.

Je to důležité proto, že město chce mít informace, jak se využily finance, které do centra vložilo.

„Chodíme na jednání rady města. Samozřejmě, že chtějí být informováni, za co jsme utratili peníze, které jsme od nich obdrželi, takže pro ně vypracováváme zprávu. A musím teda říci, že to není jen přidělení těch peněz. Hovořili jsme o zapojení radnice do kampaně sítě mateřských center „Město pro děti“ My bychom v rámci té kampaně chtěli například zmapovat bezbariérovost ve

městě a pak tzv. dětskou zónu, takže chceme zmapovat, co mají a co nemají v jejich výšce. Jsou to například informace, které by děti měly vědět.“ (Rozhovor 4)

Ze spolupráce centra s městem také vzešel projekt na optimální využití městských uvolněných prostor. Na základě dotazníkového šetření bylo rozhodnuto, že uvolněné prostory by bylo nejlépe použít za účelem hlídání dětí. Společně byl zpracován projekt na hlídání dětí, na němž se město podílelo tak, že poskytlo prostory a přispělo dotacemi.

Ve finančním hospodaření tvoří největší položky příjmů ve skupině rodinného centra částka vybraná za částečně zpoplatněné hlídání dětí (včetně hlídání o prázdninách). Dále jsou to poplatky za kroužky a za vstupné do rodinného centra.

II.3.5. Centrum č. 5

V malém městečku s třemi tisíci obyvatel poblíž Pardubic funguje mateřské centrum, které vzniklo jako jedna z výchovně-vzdělávacích aktivit občanského sdružení. Pro výzkum toto centrum reprezentuje I. Skupinu.

Kromě mateřského centra je občanské sdružení i zřizovatelem alternativní základní školy, má školní družinu a má za cíl zřídit i mateřskou školu.

„U nás je to trošku netypické, protože my jsme založili občanské sdružení, abychom mohli založit nestátní základní školu. Kdyby se nám podařilo časem získat i lepší budovu, tak bychom mohli mít i mateřskou školu a to by bylo dobré mít mateřské centrum, školku i školu.“ (Rozhovor 5)

Občanské sdružení založilo několik učitelů a rodičů dětí, pro něž bylo prioritou založení nestátní základní školy. Rozhovor jsem vedla s jednatelkou občanského sdružení. Ta mi také řekla, že Síť MC jim se založením mateřského centra nepomáhala, neboť občanské sdružení požádalo o vstup do Sítě MC až po nějakém čase, až poté, co se mateřské centrum zaběhlo.

Prostory má občanské sdružení pronajaty od města na cílový počet žáků základní školy. Protože škola ještě nenaplnila cílovou kapacitu, je v prostorách

mateřské centrum, hlídání dětí a družina. Nájem je velmi nízký, ale velmi drahé jsou energie.

Finance sleduje a vykazuje občanské sdružení jako celek. Mateřské centrum má peníze výhradně z grantů. Jednou také jedna místní firma přispěla občanskému sdružení určitou částkou, ale bylo to tím, že ve firmě pracoval tatínek jednoho ze žáků té alternativní školy. Jinak v mateřském centru matky platí Kč 20,- za dopoledne za pobyt v herně. Zvláště platí 20,- až 25,- Kč za účast na programu.

Program, který se ujal, je úterní cvičení se zpíváním. Na cvičení dochází asi 10-12 matek s dětmi. Méně se ujaly výtvarné dílny ve čtvrtek.

Novinkou letošního školního roku je hlídání dětí. Občanské sdružení nabízí hodinové hlídání, dopolední hlídání nebo hlídání celoměsíční. Hlídání dětí využívají spíše matky z okolních vesnic. V současné době je zajišťováno hlídání prozatím pro čtyři děti. Problémem ale je, že podmínky hlídání dětí nejsou právně jednoznačně definovány. Na hlídání jsou přijaté paní učitelky z úřadu práce, na jejichž mzdu úřad poskytuje poměrně velký příspěvek. Mateřské centrum očekává, že tato aktivita bude finančně výhodná.

Také je poměrně úspěšná činnost logopedky, která do mateřského centra jednou týdně dojíždí. Většinou ale služby logopedie potřebuje dítě krátkodobě. V současné době tam docházejí 3 děti.

Celkově je občanské sdružení s komunikací s obcí zklamáno. I přes velkou propagaci centra, matky do mateřského centra téměř nechodí.

Sdružení pořádá hlavně z propagačních důvodů i další aktivity. Ujalo se například pořádání burzy dětského oblečení. Kromě toho se sdružení snaží zviditelnit se na internetu, na nástěnce na náměstí, dává letáčky do informačního centra, píše o akcích do městského zpravodaje. Ale většinou je to tak, že se akcí účastní jen rodiče s dětmi, jež navštěvují základní školu, která je součástí tohoto sdružení.

Kampaní a akcí, které pořádá Sít' MC, se toto mateřské centrum neúčastní, protože po zkušenostech z minulosti ví, že se do toho místní matky stejně nezapojí.

Jako například nikdo nevyužil nabídky na vzdělávací akci neziskové organizace Amalthea – Povídání o dobrovolnictví.

„Je tady třeba Amalthea, která dělá podporu pěstounským rodinám apod. S ní jsme se dohodli, když jsme ve škole probírali náhradní rodinnou péči, aby přijeli a udělali něco pro školní děti. Odpoledne, že tady zůstanou a budou povídat něco o dobrovolnictví. Přestože jsme na to vyvěšovali letáky, tak vůbec nikdo nedorazil. Tady se uplatní akce, na které přijedou lidi z Pardubic, protože tam nic takového není. To byl třeba kurz Respektovat a být respektován. Měli jsme třeba i nabídku pro rodiče handicapovaných dětí na ergoterapeutické poradenství, ale nikdo ji nevyužil.“ (Rozhovor 5)

Ze začátku bylo sdružení velmi aktivní. Pořádalo asi 20 akcí za rok, což je přibližně 2 akce za měsíc, ale to, že místní matky nechodí a nezapojují se, rozhodlo o tom, že je takovýchto podobných akcí nyní méně a sdružení se orientuje hlavně na fungování alternativní základní školy.

I když mi jednatelka řekla, že by byla ráda, kdyby měli opravdu funkční mateřské centrum. V něm by mohli třeba i získávat potenciální žáky do školy.

Bohužel občanské sdružení se širší občanskou společností městečka nijak nespolupracuje. Činnosti sdružení se doslova prosazovaly proti tlaku radnice. Teď je to o něco lepší.

Na závěr tohoto ne příliš veselého povídání jednatelka připustila, že netušila, jak to všechno bude náročné. Myslela tím ale hlavně fungování alternativní základní školy, k níž je mateřské centrum pouze jakousi přidanou hodnotou.

II.4. Srovnání mateřských center, v nichž probíhal výzkum

II.4.1. Vznik mateřských center

Z potřeby matek setkávat se vznikla centra č. 2 a č. 4, která vznikla v 90. letech minulého století, brzy po sametové revoluci. Pro matky v té době byl velmi důležitý pocit sounáležitosti lidí se stejnými nebo podobnými zájmy. Tato dvě

centra, nejen, že vznikla opravdu zdola jako typický příklad občanské iniciativy, ale i jejich současné působení je vzhledem k získaným zkušenostem, vzhledem k zaběhnutému provozu, k informovanosti iniciátorů centra i klientek lepší a pestřejší.

Centrum č. 1 bylo založeno na popud iniciativy vedení charitativní organizace a centrum č 5 bylo založeno jako vedlejší iniciativa tam, kde prioritou bylo založení alternativní základní školy. Centrum č. 3, které působí v jedné ze čtvrtí města Pardubic, vzniklo na základě vypožorované poptávky matek, vzniklo z důvodu nedostatečné kapacity mateřských nebo rodinných center ve městě již existujících.

II.4.2. Právní forma mateřských center

Nejčastější právní formou je občanské sdružení, pouze v jednom z pěti zkoumaných případů se jedná o součást evidované církevní osoby.

II.4.3. Prostor

Většina z MC působí v pronajatých prostorách. Centrum č. 1, které je církevní evidovanou právnickou osobou má prostory vlastní, ale v těchto prostorách v jiném čase působí nízkoprahové centrum. Většina MC má na pokrytí nájmu dotace.

II.4.4. Finance

Nejčastějšími příjmy MC jsou dotace z Ministerstva práce a sociálních věcí, dále dotace z kraje a z města.

MC č. 3 nabízí služby zpoplatněné, nabízí permanentku na jednotlivé pravidelné programy. Centra č. 1, 2 a 4 nepožadují vstupné do herny, ale vybírají vstupné na jednorázové akce. Vstupné do herny v zanedbatelné výši (20,-Kč) se platí v centru č. 5.

Na členské příspěvky jsou v MC různé pohledy. Centrum č. 1 od rodičů členské příspěvky nevybírání. Centra č. 2 a 3 získávají finanční prostředky z členských příspěvků. Centrum č. 4 uvedlo, že o členství není mezi rodiči zájem a proto příjmy centra nejsou členskými příspěvky téměř ovlivněny. Také v centru č. 5 tvoří členské příspěvky významnou část příjmů centra.

Všechna centra vybírají vstupné na jednorázové akce.

Všechna centra se shodla na tom, že soukromých firem poskytujících sponzorské dary je bohužel čím dál méně i poskytnuté částky se snižují. Centrum č. 3 na základě kontaktů získalo jako sponzorské dary výhodné nebo zcela bezplatné služby od soukromých firem.

Jediné centrum č. 4 jako zdroj financí rovněž uvedlo jiné neziskové organizace.

II.4.5. Zaměstnanci /dobrovolníci

V každém centru pracují většinou 1 až 2 zaměstnanci, ale na poloviční úvazek nebo na dohodu o provedení práce.

Jediné centrum č. 3 nemá zaměstnance a všichni pracují v centru dobrovolně bez nároku na odměnu v souladu se zákonem o dobrovolnické službě č. 198/2002 Sb. v platném znění. O zřízení alespoň jednoho částečného pracovního místa toto centrum usiluje.

(Zákon č. 198/2002 Sb.)

Centrum č. 5 má vytvořená pracovní místa společensky účelná nebo pracovní místa pro veřejně prospěšné práce podle zákona 435/2004 Sb. v platném znění. Dostává proto od úřadu práce na tyto pracovní pozice finanční příspěvek.

(Zákon č. 435/2004 Sb.)

Všechna centra přijímají práci dobrovolníků v těchto centrech se samozřejmostí. Lidé pracující v těchto centrech jsou velmi obětaví, nadšení a těší je, že pomáhají potřebným.

II.4.6. Klientské a členské rodiny v MC

Centrum č. 1 má asi 30 klientských rodin, které s dětmi do centra přicházejí pravidelně.

Nejvyšší číslo počtu členských rodin jsem se dozvěděla v centru č. 2. Mají tam asi 355 členských rodin.

Centrum č. 3 uvedlo počet 60 klientských rodin, které jsou zároveň členy tohoto občanského sdružení. Na centru č. 3 mne zaujalo, že požaduje po matkách pravidelné docházení na program a případně omlouvání z programu.

Centrum č. 4 rozlišuje klienty/klientky, kteří služeb centra využívají, to je asi kolem 100 rodin. A členy sdružení, kteří se aktivně podílejí na organizačních činnostech sdružení. Sdružení má 13 členů.

Velmi malé využívání služeb centra uvedlo centrum č. 5. Do centra dochází 10 až 12 klientských rodin, které nejsou členy sdružení.

II.4.7. Program

V centru č. 1 probíhají setkání matek 1x týdně a program těchto setkání si sestavují matky vždy na 1 měsíc dopředu. Při každém setkání bývá různý program. Kromě toho se centrum účastní různých kampaní a pořádá jednorázové akce.

Centrum č. 2 připravuje pro matky a jejich děti týdenní pravidelně se opakující program a k tomu vždy na následující měsíc připravené akce. Rovněž se zapojuje do kampaní a pořádá jednorázové akce.

Centrum č. 3 má pravidelně se opakující rozvrh jednotlivých aktivit programu a k tomu má asi 2 jednorázové akce do měsíce. Se zapojováním do kampaní začíná.

Také centrum č. 4 má předem naprogramovaný rozpis jednotlivých činností cvičení, zpívání apod. Pořádá jednorázové akce, účastní se různých projektů, zejména spolupracuje s Koalicí nevládek Pardubicka.

Centrum č. 5 se snaží připravovat a vymýšlet program, který by místní matky zaujal, podařilo se to prozatím se cvičením. Jednorázové akce pořádá spíše z propagačních důvodů.

II.4.8. Socializace

Většina center chápe své centrum jako prostor pro sdílení a aktivní trávení volného času. Týdenní nastavené programové činnosti připomínají rozpis zájmových kroužků ať už na dopoledne či na odpoledne.

Centrum č. 1 zdůrazňuje, že centrum napomáhá vstupu dětí do kolektivu, že je to místo, kde vznikají přátelství, kde si matky předávají zkušenosti a nápady.

Centrum č. 2 zdůrazňuje, že setkávání matek vyvolá pocit důvěry a centrum může dokonce i pomoci v řešení rodinných situací.

Centrum č. 3 přispívá k socializaci tím, že nabízí prostor a programovou náplň pro aktivní trávení volného času.

V centru č. 4 chápou svůj příspěvek k socializaci matek v tom, že je povzbuzují, zvyšují jejich sebevědomí, přispívají k jejich vyrovnanosti a tím prospívají dobrému rodinnému zázemí.

V centru č. 5 se vytvořila pouze malá sociální skupina okolo zakladatelek sdružení a socializace do širší společnosti se bohužel nedaří.

II.4.9. Spolupráce se Sítí MC

Dvě ze zkoumaných center (centra č. 1 a 3) uvedla, že se Sítí MC spolupracovala při vzniku.

Centrum č. 2 zdůraznilo, že jim Sít' MC pomáhá s legislativou, například s psaním žádostí o dotace i pomoc v orientaci ve státní správě.

Centrum č. 4 uvedlo spolupráci při transformaci centra i na místo péče o ohrožené děti.

Centrum č. 5 se Sítí MC při svém vzniku nespolupracovalo. A ani při dalších aktivitách se Sítí MC nespolupracuje.

Většina center oceňuje obrovskou pomoc krajské koordinátorky. A kladně hodnotí vzájemná setkání center, předávání zkušeností a nápadů.

Centra č. 1 a 4 pozitivně ohodnotila i konkrétní spolupráci center v Sítí navzájem.

II.4.10. Spolupráce s dalšími subjekty

Centra č. 1, 2 a 4 uvedla, že spolupracuje zejména s dalšími neziskovými organizacemi.

Všechna centra kromě centra č. 5 spolupracují i s jinými kluby nebo středisky nebo institucemi, jejichž činnost je orientována na rodiče s dětmi.

Všechna centra jsou podporována soukromými subjekty.

II.4.11. Spolupráce s institucemi státní správy a samosprávy

Obrovskou výhodou mají centra č. 1 a 2 v tom, že vedoucí centra je v zastupitelstvu v místě, kde centrum působí.

Tři centra, tedy centrum č. 1, 2 a 4 uvedla spolupráci se státní správou (resp. samosprávou) jako tvůrčí. Osvědčily se například dny otevřených dveří nebo účast zastupitelů na různých akcích. Jedinečný a nezastupitelný přínos pro vzájemnou spolupráci mají jednání u kulatého stolu.

Centra č. 3 a 5 přiznávají, že spolupráce je velmi závislá na jednotlivých osobnostech, které vzešli z voleb, většinou je to omezeno pouze na finanční podporu centra ze strany města.

II.4.12. Působení MC jako občanského sektoru

Většina center uvedla různé příklady, jak působení matek v centrech ovlivnilo iniciativu žen i v jiné oblasti nebo v budoucnosti. Jako příklady lze uvést návštěvu matek na městě s požadavkem na výměnu písku na pískovišti, nebo třeba vytvoření dámského klubu pro ženy ve středním věku. Jako další příklady centra uvedla povzbuzení, proškolení a zvýšení sebevědomí žen, které přispělo k získání zaměstnání nebo k rozhodnutí stát se podnikatelkou.

Centra č. 3 a 5 se nevnímají jako místa podněcující občanskou iniciativu. Činnost centra č. 3 je téměř výhradně poskytováním placených služeb matkám, které centrum vnímá jako zákazníky.

II.4.13. Propagace

Všechna centra bez výjimky informuje o své činnosti v místních zpravodajích a na internetových stránkách. Pouze centra č. 4 a 5 uvedla, že o jejich aktivitách jsou informace i na oficiálních webových stránkách města.

Čtyři z pěti center, kromě centra č. 3, mají vývěsní skříňky. Na jednorázové akce tisknou všechna centra letáčky, které vyvěšují ve městě na inzertních plochách, v MHD nebo v informačním centru.

O dvou centrech (centrum č. 2 a 4), o těch, která působí již delší dobu, byly relace i v celostátní televizi a články v celostátních denících.

Centrum č. 1 uvedlo, že matky z MC i aktivně oslovují jiné matky s kočárky a zvou je do centra nebo na jednorázové akce.

II.4.14. Srovnání mateřských center na základě rozhovorů v MC

MC	Č. 1	Č. 2	Č. 3	Č. 4	Č. 5
Vznik mateřského (rodinného) centra	Vznik iniciován vedením charity	Nově přistěhované matky	Nedostačující kapacita existujících MC	V roce 1996. Spolupráce se spoluzakladatelkou u NROS	v roce 2009, při alternativ. ZŠ
Právní forma	EPO	o.s.	o.s.	o.s.	o.s.
Finance	Dotace z MPSV, města, kraje, sponzorské dary	Dotace MPSV, kraje, města, členské příspěvky, vstupné na akce, od soukromých dárců	Dotace MPSV z kraje, města, členské příspěvky, vstupné na akce, služby zdarma od sponzorů	MPSV, kraj, město, další neziskové org., soukromé org. vstupné, poplatky za akce	Společné pro ZŠ, družinu, (přijaté školné, granty, soukr. firma, kraj, město
Prostor	Vlastní, užívaný také nízkoprahový m centrem	Původně bezplatně od obce, nyní nové prostory – úhrada provozních nákladů	V nájmu kulturního domu (nájem hrazen z dotací)	Původně v nájmu u soukr. podnikatele, později větší prostory od města	Pronajatý (nájem relativně nízký, drahé energie

Zaměstnanci /dobrovolníci	1 vedoucí – DPP Další dobrovolníci v rámci charity	2 částečné úvazky + 8 dobrovolnic ve správní radě	Pouze dobrovolnice (vč. lektorek 6)	Informace je nesrovnatelná (15 zaměstnanců a 6 brigádníků na VŠECHNY služby poskytované o.s.	z úřadu práce –společensky účelné pracovní místo, veřejně prospěšné práce
Klienti/ klientky	Matky s dětmi do 6 let (30 členů), + na akcích i ostatní rodinní příslušníci	355 členských rodin,	60 členů - je požadované pravidelné docházení, spíše dopolední akce pro děti,	Členství vyžaduje i aktivní účast na práci sdružení (o členství je malý zájem)	Málo Spíše jen děti a rodiče ZŠ
Program a časový harmonogram	1x týdně setkání, mimořádné akce či kampaně. Program vždy na měsíc dopředu.	Pravidelné akce vždy na následující měsíc + jednorázové akce či kampaně	Týdenní pravidelně se opakující + cca 2x měsíčně akce	Týdenní dopolední a odpolední, jednorázové akce, účast v projektech	Cvičení, další programy spíše s propagačními důvody
Socializace, sousedská výpomoc	Uspadnění vstupu dětí do školky či do školy, přátelství nápady, zkušenosti	Sdílení zkušeností. Někdy i řešení rodinných situací (důvěra)	MC nabízí prostor pro aktivní trávení volného času (zájmové kroužky)	Povzbuzování žen, pocit vyrovnanosti jako předpoklad dobrého zázemí pro rodinu	nedefinováno
Spolupráce se Sítí MC	Při vzniku, kampaně, pravidelná setkání. Spolupráce s dalšími MC	Pomoc s legislativou, s psaním žádostí o dotace, s orientací ve státní správě	Zejména při vzniku, krajská koordinátorka pomáhá i v průběhu roku	V souč. době transformace center i na péči o ohrožené děti. Spolupráce s dalšími MC	Téměř žádná
Spolupráce s institucemi státní správy a samosprávy	Vedoucí MC je v zastupitelstvu, dny otevřených dveří MC navštěvují zastupitelé, akce spolu u kulatého stolu	Vedoucí je v zastupitelstvu, probíhají workshopy u kulatého stolu (zastupitelé, další org. – i neziskové)	Dle osoby zvolené v komunálních volbách	Velmi dobrá a přínosná. Spolupráce opravdu tvůrčí Nejen prostory a finance.	Minimální, spíše jen finanční podpora
Působení MC jako občanského sektoru	Spolu u kulatého stolu, různá iniciativa matek (na výměnu pisku)	Nápady matek a realizace činností MC, Impuls pro podnikání, pro lepší komunikaci v zaměstnání	Jde spíše o poskytování placených služeb	Iniciativa i ve střed. věku (dámský klub), Aktivní členka – získání prac. místa	Nefunguje komunikace mezi širší obč. společnostmi a MC.
Propagace	městský	tištěný	Internet,	Články	www stránky,

	měsíčník, nástěnka, letáčky, aktivní oslovování matek s kočárky	zpravodaj, kabelová televize, webové stránky, vývěsní skříňka, plakáty, pozvánky mezi MC okolních měst	letáčky v MHD	v novinách, natáčení televizí, webové stránky propojené na stránky města	městský zpravodaj, letáky v informační m centru, nástěnka na náměstí
--	--	--	------------------	--	--

II.5. Výzkum v obcích, kde vybraná MC působí

II.5.1. Zprávy z dotazníkového šetření v obcích

V empirickém výzkumu zaměřeném na spolupráci mezi MC a státní správou /resp. samosprávou jsem kromě rozhovorů vedených na toto téma v mateřských (rodinných) centrech, vypracovala dotazník, který jsem předložila zodpovědným úředníkům příslušných obcí. Dotazník s otázkami uvádím v příloze č. 2.

Bohužel na úřadu města, které je sídlem kraje, si můj dotazník předávaly jednotlivé pracovnice mezi sebou s tím, že mi neumějí nebo nemohou odpovědět. Nakonec diskuse kolem vyplnění dotazníku skončila u vedoucí úseku sociálních služeb odboru komunitních služeb, která mi i přes opakované urgency také bohužel dotazník nevyplnila. Na mou telefonickou prosbu mi nakonec sdělila, že dotazník odmítá vyplnit a že ani vedoucí odboru komunitních služeb nemá čas takový dotazník vyplňovat. Upřesnila, že jejich odbor i úsek se orientují spíše na sociálně ohrožené jedince či rodiny. Ze všech dalších obcí se mi dotazníky vrátily vyplněné.

Pro lepší orientaci jsem jednotlivým obcím přiřadila čísla. Tato čísla odpovídají číslům center v těchto obcích.

II.5.1.1. Obec 1

Podle představitele obce, který vyplňoval dotazník, je spolupráce obce s příslušným mateřským centrem založena hlavně na poskytování financí centru. Nicméně si je obec vědoma, že centrum v obci pozitivně přispívá k vytváření sociálních vazeb. V jedné z odpovědí na dotazník uvádí představitel této obce, že fungování MC v obci je přínosné zejména pro děti, které se pak lépe začleňují do kolektivu v mateřských nebo základních školách. Další přínos aktivit mateřského centra vidí zejména v tom, že klienti v centru získávají nové informace a učí se novým dovednostem. Obec do budoucna doporučuje výraznější propagaci centra mezi širší veřejnost, což by přispělo k lepší osvětě o centru.

II.5.1.2. Obec 2

Tato obec poskytla MC prostory již při zakládání centra a také v současné době poskytuje centru prostory a kromě toho také poskytuje na provoz centra dotace. Spolupráce centra s obcí je velmi dobrá, vedoucí MC je zastupitelkou obce. Obec vnímá vliv působení centra nejen na širší občanskou společnost jako pozitivní, ale vidí i kladný vliv na pracovní, resp. životní hodnoty samotného představitele obce. Přimělo jej to k většímu zamýšlení nad potřebami rodin s dětmi. Představitel obce ví i o kampaních a projektech Sítě mateřských center o.s. a jako příklad uvádí projekt „Společnost přátelská rodině“. Velmi dobré je také podle tohoto respondenta aktivní zapojení MC do rekonstrukce dětských hřišť v obci.

II.5.1.3. Obec 3

Tato obec odmítla vyplnění dotazníku.

II.5.1.4. Obec 4

Jako pomoc při zakládání MC uvedl představitel obce v dotazníku morální podporu. V současné době obec poskytuje centru prostory, za které platí centrum nájem, na nějž obec přispívá dotací v plné výši. Představitelé obce se účastní akcí pořádaných mateřským centrem. V dotazníku byly uvedeny jako příklady „Den s dobrovolníky“ a „Město pro děti“. Respondent vyplňující dotazník dále uvedl, že obec přislíbila účast i na další akci a to „Partnerství pro ženy“. Na otázku, zda se představitelé obce domnívají, že centrum ovlivňuje životy lidí, je v odpovědi uvedeno, že centrum doplňuje aktivity pro občany obce, že dává lidem to, po čem je poptávka, například hlídání dětí. Centrum navíc dává záruku, že je poskytování těchto služeb kvalitní. v závěrečných odpovědích je vzájemná spolupráce ohodnocena jako velmi dobrá. Společné úsilí je ale třeba zaměřovat dle odpovědi představitele obce především na získávání finančních prostředků.

II.5.1.5. Obec 5

Respondent, vyplňující dotazník, jakožto představitel pátého města, odpovídal na většinu otázek záporně. Například obec nepomáhala centru při zakládání, představitele se neúčastní akcí. Působení centra ve městě neovlivnilo hodnoty úředníka apod. Vzájemné vztahy a spolupráci hodnotí město jako korektní. Co se týče Sítě MC, představitel města pouze ví o její existenci, ani nezná žádné kampaně ani projekty Sítě. Vliv MC na klienty centra nebo na širší společnost podle odpovědi představitele obce údajně nelze posoudit.

II.5.2. Shrnutí výsledků dotazníkového šetření

Na otázky týkající se pomoci obce centru jednak při zakládání, ale i nyní odpověděla většina představitelů, že obec poskytla nebo poskytuje prostory a dotace.

Na otázky o činnosti center a jejich aktivit se ve vyplněných dotaznících objevovaly v odpovědích různé akce jako např. v obci č. 2 projekt „Společnost přátelská rodině“, v obci č. 4 kampaň „Město pro děti“.

Respondenti z obcí č. 2 a 4 vnímají pozitivní vliv MC na život lidí i vliv na širší občanskou společnost. V těchto obcích dle odpovědí z dotazníků působení center ovlivňuje i pracovní nebo životní hodnoty úředníků.

Zajímavé byly odpovědi na to, jak město hodnotí dopady fungování MC.

Dvě odpovědi (z obcí č. 1 a 5) obsahovaly dopady ve smyslu vytváření kolektivu nebo setkávání matek a dětí.

V obci č. 4 byla v odpovědi informace o rozšiřující se nabídce služeb.

A odpověď v obci č. 2 byla, že fungování MC má dopad na rozpočet obce.

**II.5.1. Odpovědi státní správy (samosprávy) na
otázky o MC**

číslo otázky	Otázka	Obec 1	Obec 2	Obec 3	Obec 4	Obec 5
1	pomoc města při zakládání MC	nevím	prostory, úhrady energií, dotace	odmítlo odpovídat	morální podpora	ne
2	současná pomoc města mateř. centru	finance	prostory, dotace (v řádech 100 000 Kč)	odmítlo odpovídat	městské prostory - pronájem, ale fin. podpora na nájem	pronájem prostor
3	spolupráce města s vedoucí MC	ne	ano, je současně zastupitelkou	odmítlo odpovídat	vzájemně, i MC pomáhá městu	ano
4	účast představitelů města na akcích MC	ne	ano	odmítlo odpovídat	ano a přislíbena účast na další akci	ne
5	vliv MC na život jednotlivých lidí	předávání dovedností, informací	na rodiny s dětmi, zasahuje do činnosti MŠ	odmítlo odpovídat	MC doplňuje aktivity pro občany města	nelze posoudit
6	vliv MC na širší občanskou společnost	nemá	aktivní zapojení do rekonstrukce děts. hřišť	odmítlo odpovídat	MC reaguje na poptávku občanů, nabídka MC je kvalitní	nelze posoudit
7	vliv na pracovní/životní hodnoty úředníka	ne	ano, - zamýšlení nad potřebami rodin s dětmi	odmítlo odpovídat	ano, pozitivně	ne

8	info o Síti MC, o kampaních , projektech	ne	ano - Společnost přátelská rodině	odmítlo odpovídat	ano	Pouze vím, že existuje
9	spolupráce s krajskou koordinátorkou sítě	ne	ano	odmítlo odpovídat	ne	ne
10	dopady fungování MC	vytváření kolektivu	dopady na rozpočet města	odmítlo odpovídat	rozšiřující se nabídka služeb	možnost setkávání matek s dětmi
11	spolupráce mezi městem a MC	finance	výborná	odmítlo odpovídat	velmi dobrá spolupráce	korektní
12	rezervy a doporučení	větší osvěta	vše vyhovuje	odmítlo odpovídat	max. snaha o získání fin. prostředků	příjmy města neumožňují vytvoření místa soc. pracovníce

III. ZÁVĚR

Během výzkumu jsem dospěla k několika závěrům:

III.1. Souvislost velikosti obce a zapojení MC do komunity

Před zahájením výzkumu jsem si definovala výzkumnou otázku:

Jak souvisí zapojení mateřských center do komunity s velikostí obce? Výzkum v mateřských centrech a v místně příslušných obcích ukázal, že mateřská centra kolem sebe sdružují komunitu lidí. Tato komunita zahrnuje jednotlivce, rodiny s dětmi, ziskové a neziskové organizace a také zástupce státu.

Každý z členů se na utváření komunity podílí jiným způsobem. Rodiny s dětmi mezi sebou navazují kontakty neformální spíše citového charakteru. Představitelky centra s ostatními subjekty navazují kontakty spíše vztahy formální.

Výzkum byl realizován v pěti centrech tří velikostních skupin obcí podle počtu obyvatel. Ukázalo se, že velikost obce nepředurčuje intenzitu nebo míru zapojení mateřských center do komunity.

Podle zjištěných dat mají dříve vzniklá centra o něco lepší postavení v regionu, než centra novější. Je to pravděpodobně způsobeno tím, že pokud centrum působí již delší dobu v občanském sektoru, vědí o něm nejen rodiče, ale i ostatní neziskové organizace, soukromé subjekty i představitelé obcí.

Z výzkumu dále vyplynulo, že pro činnost obecní komunity je velmi důležitý lidský faktor. Důležité je složení obecního zastupitelstva, záleží na osobnosti představitelky mateřských center, ale záleží i na dalších lidech v obecní komunitě.

III.2. Přínos spolupráce s obcemi pro MC

Mateřské centrum v obci působí jako jeden z více subjektů.

Během výzkumu představitelé obcí v dotazníkovém šetření uvedli, že mateřská centra ovlivňují dění v obecní komunitě jako celku. Iniciativa lidí v komunitě mateřského centra, ve více případech prokázaných během výzkumu, vedla ke změně, která prospěla širší komunitě obce. Představitelky MC i

představitelé obcí se většinou shodují na tom, že mateřská centra reagují svými aktivitami na poptávku lidí v komunitě. Například vybudování nového dětského hřiště nebo založení miniškolky.

Spolupráce mezi mateřskými centry a obcemi je těžko měřitelná, avšak lze zhodnotit formy spolupráce.

Mezi mateřskými centry a obcemi je nejčastěji uplatňovanou formou spolupráce poskytování finančních prostředků z veřejných rozpočtů. Bohužel ani představitelé obcí, ani představitelky mateřských center nebyli ochotni sdělit výši poskytnutých finančních prostředků.

Další formou spolupráce, která mezi oběma subjekty probíhá je pronájem veřejných prostor, někdy i za velmi výhodnou cenu.

Osvědčila se také společná partnerská jednání např. v rámci kampaně „Spolu u kulatého stolu“, kdy se zástupci krajů a obcí sejdou s představiteli mateřských center a zabývají se možnostmi zlepšení života v obci.

Mateřská centra přinášejí do obcí aktivity, které by se pravděpodobně v obci nekonaly. Lze říci, že tomuto hodně přispívají celorepublikové kampaně a projekty organizované zastřešující organizací Síť MC. Podle názorů představelek MC i představitelů obcí existence mateřského centra v obci přispívá ke zlepšení a rozvoji mezilidských vztahů. Zejména se tak děje při volnočasových aktivitách, jak zmínily představitelky MC.

Během výzkumu také vyplynulo, že některé představitelky mateřských center pracují zároveň v zastupitelstvu obce.

Funguje-li v obci mateřské centrum, je to představiteli obce vítáno, jak uvedli v dotaznících. Každá aktivita mateřského centra je chápána jako společenská aktivita rozvíjející hodnoty a zlepšující atmosféru v obci. V dotaznících byly také uvedeny názory, že působení mateřského centra v obci rozvíjí lidské dovednosti a napomáhá rozšiřování nových informací mezi občany.

Zároveň mateřské centrum podle slov dvou představitelů pozitivně ovlivňuje smýšlení jich samotných.

III.3. MC a jejich podíl na vytváření občanské společnosti

Mateřská centra mají v občanské společnosti své nezastupitelné místo, neboť jsou to společenství sloužící rodičům s dětmi nejen pro setkávání, ale i pro vzdělávání. Poskytují jim také kulturní, sportovní a jiné volnočasové aktivity a tím přispívají k rozvoji osobnosti dospělých i k rozvoji osobnosti dětí.

Mateřská centra působí nepřetržitě a dlouhodobě a je v nich uvolněné prostředí, ve kterém se minimalizují pocity odcizení, osamocení a zlepšují mezigenerační a mezilidské vztahy. Mateřská centra jsou založena na principu rodinné svépomoci a jsou otevřená všem. V mateřských centrech si rodiče upevňují své sebevědomí a posilují své přesvědčení, že jejich přínos pro rodinu má velkou společenskou hodnotu.

Význam mateřských center spočívá také v tom, že cílovými skupinami nejsou pouze rodiče na mateřské dovolené a další členové rodin, ale centra se angažují i v práci pro celou obec. Ovlivňují společenské dění v obcích a pomáhají zlepšit i materiální podmínky pro život rodin s dětmi v obci.

Mateřská centra umožňují seberealizaci rodičů na mateřské dovolené a mohou se stát odrazovým můstkem i pro jejich aktivitu v širší občanské společnosti.

Mateřská centra jsou neziskovými organizacemi a především se zaměřují na vytváření komunit a to jak uvnitř center, tak i mimo ně v širší občanské společnosti.

Domnívám se, že mateřská centra budou nucena se přizpůsobit požadavkům společnosti a aby zachovala svou existenci, budou se pravděpodobně více orientovat na poskytování placených služeb. Současný nedostatek míst v mateřských školách může být podnětem k rozšíření služeb mateřských center zejména směrem k péči o děti v předškolním věku.

Seznam použité literatury a zdrojů:

Literatura:

Bačuvčík, Radim. 2006. Marketing neziskového sektoru. Zlín : Univerzita Tomáše Bati.

Baumruková, Pavla a kol. 1997. *Obce, města, regiony a sociální služby*. Praha : Sociopress.

Bovaird, Tony. 2007. *Beyond Engagement and Participation: User and Community Coproduction of Public Services*. Public Administration Review. September-October: 847-860

Disman, Miroslav. 2008. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum.

Frič, Pavol, Vávra, Martin. 2012. *Tři tváře komunitního dobrovolnictví: Neformální pomoc, organizovaná práce a virtuální aktivismus*. Praha : Agnes, Hestia.

Hendl, Jan. 2005. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha : Portál.

Hrubec, Marek (ed.). 2004. *Demokracie, veřejnost a občanská společnost*. Praha : Filozofický ústav AV ČR

Hrušáková, Milana, Králíčková, Zdeňka. 1993. *Rodinné právo*. Brno : Masarykova univerzita.

Hrušáková, Milana. 1993. *Dítě, rodina, stát : úvahy nad právním postavením dítěte*. Brno : Masarykova univerzita.

Kolínská, Rut, Herrmannová Jitka, Slauková, Lucie. 2003. *Sít' mateřských center*. Praha : Sít' MC v ČR

Kolínská, Rut. 1995. *Mateřská centra*. Praha : Pražské matky

- Kolínská, Rut. 1998. *Jak začít*. Praha : Pražské matky
- Matějček, Zdeněk. 1992. *Dítě a rodina : v psychologickém poradenství*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství.
- Matoušek, Oldřich. 2003. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha : Sociologické nakladatelství.
- Možný, Ivo. 2008. *Rodina a společnost*. Praha : Sociologické nakladatelství.
- Murphy, Robert F. 2004. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha : Sociologické nakladatelství.
- Peková, Jitka, Pilný, Jaroslav, Jetmar, Marek. 2008. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. Praha : ASPI
- Petrusek, Miloslav. 1996. *Velký sociologický slovník*. Praha : Karolinum.
- Potůček, Martin a kol. 2005. *Veřejná politika*. Praha: Sociologické nakladatelství
- Putnam, Robert D. 1995. *Bowling Alone: America 's Declining Social Capital*. *Journal of Democracy* 6 (1): 65-78.
- Schmid Rudolf, Schmid Hermann. 2002. *New Partnerships For A New Millenium – The Stuttgart Model*. Vydavatelství neuvedeno.
- Sirovátka, Tomáš, Hora, Ondřej. 2008. *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*. Brno : Masarykova univerzita.
- Skovajsa, Marek a kol. 2010. *Občanský sektor*. Praha : Portál
- Štoger, Josef. 2001. *Partnerství a participace. Veřejný prostor*. Praha : Nadace Open Society Fund.
- Švaříček, Roman. Šed'ová, Klára a kol. 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha : Portál.
- Vágnerová, Marie. 2005. *Vývojová psychologie I. : dětství a dospívání*. Praha : Karolinum,

Vágnerová, Marie. 2007. *Vývojová psychologie II. : dospělost a stáří*. Praha : Karolinum,

Analyzované dokumenty:

Český statistický úřad. 2011. *Harmonizace rodinného a pracovního života* [online]. Praha : Český statistický úřad. [cit. 12. 10. 2011]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/czam050611analyza11.doc>

Český statistický úřad. 2011. *Malý lexikon obcí ČR 2011* [online]. Praha : Český statistický úřad. [cit. 12. 8. 2012]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/1302-11-r_2011)

Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2005. *Národní koncepce rodinné politiky* [online]. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí [cit. 30. 10. 2011]. Dostupné z : http://www.mpsv.cz/files/clanky/2125/koncepce_rodina.pdf

Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2007. *Národní koncepce podpory rodin s dětmi* [online]. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí [cit. 30. 10. 2011]. Dostupné z : http://www.mpsv.cz/files/clanky/7958/Narodni_koncepce_podpory_rodin_s_detmi.pdf

Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2011. *Dětská skupina ministerstva práce a sociálních věcí* [online]. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí [cit. 30. 10. 2011]. Dostupné z : <http://www.mpsv.cz/files/clanky/11301/tzmpsv230811.pdf>

Pardubice. 2007. *Komunitní plán rozvoje sociálních a souvisejících služeb města Pardubic pro období let 2008 - 2011* [online]. Pardubice : Pardubice [cit. 25. 10. 2011]. Dostupné z : <http://www.pardubice.eu/urad/radnice/magistrat/odbory-magistratu/oks/komunitni-planovani.html>.

Pardubice. 2011. *Smlouva o poskytnutí dotace - MC Kašpárek, Pardubice* [online]. Pardubice : Pardubice [cit. 2. 11. 2011]. Dostupné z : http://www.pardubice.eu/urad/mestske-obvody/umo_5/aktualni-informace/prehled-uzavrenych-smluv/2011.html.

Pardubický kraj. 2011. *Výroční zpráva Pardubického kraje za rok 2010* [online].
Pardubice: Pardubický kraj [cit. 2. 10. 2011]. Dostupné z :
[http://www.pardubickykraj.cz/document.asp?thema=3491&category=.](http://www.pardubickykraj.cz/document.asp?thema=3491&category=)

Síť mateřských center. 2011. Garance Sítě MC o.s. [online]. Praha: Síť mateřských
center [cit. 2. 10. 2011]. Dostupné z : [http://www.materska-
centra.cz/download.php?FNAME=1212070097.upl&ANAME=SitMC_garance.pdf](http://www.materska-centra.cz/download.php?FNAME=1212070097.upl&ANAME=SitMC_garance.pdf)

Síť mateřských center. 2011. Stanovy Sítě MC o.s. [online]. Praha: Síť mateřských
center [cit. 2. 10. 2011]. Dostupné z : [http://www.materska-
centra.cz/download.php?FNAME=1273937400.upl&ANAME=stanovy_Sit MC.pdf](http://www.materska-centra.cz/download.php?FNAME=1273937400.upl&ANAME=stanovy_Sit MC.pdf).

Webové stránky:

www.businessinfo.cz, Oficiální portál pro podnikání a export. [cit. 19. 10. 2011].

www.czso.cz , Český statistický úřad. [cit. 12. 10. 2011].

www.materska-centra.cz, Síť mateřských center. [cit. 17. 9. 2011].

www.mpsv.cz, Ministerstvo práce a sociálních věcí [cit. 5. 11. 2011].

www.obecpratelskarodine.cz, Obec přátelská rodině [cit. 6. 11. 2011].

www.portal.mpsv.cz, Integrovaný portál ministerstva práce a sociálních věcí [cit.
22.10.2011]

www.sancedetem.cz, Šance dětem [cit. 21. 9. 2011].

www.slovník-cizich-slov.abz.cz, Slovník cizích slov [cit. 25. 7. 2011].

Zákony:

Zákon č. 1/1993 Sb, Ústava ČR

Zákon č. 198/2002 Sb, o dobrovolnické službě

Zákon č. 2/1993 Sb, Listina základních práv a svobod

Zákon č. 262/2006 Sb, Zákoník práce.

Zákon č. 435/2004 Sb, o zaměstnanosti

Zákon č. 83/1990 Sb, o sdružování občanů.

Zákon č. 94/1963 Sb, o rodině

Rozhovory:

Rozhovor 1. Anonymní respondent. *Centrum č. 1.* Vedla Jana Voltrová 25.7. 2011.

Rozhovor 2. Anonymní respondent. *Centrum č. 2.* Vedla Jana Voltrová 19.9. 2011.

Rozhovor 3. Anonymní respondent. *Centrum č. 3.* Vedla Jana Voltrová 8.9. 2011.

Rozhovor 4. Anonymní respondent. *Centrum č. 4.* Vedla Jana Voltrová 27.10. 2011.

Rozhovor 5. Anonymní respondent. *Centrum č. 5.* Vedla Jana Voltrová 4.11. 2011.

Seznam příloh:

Příloha č. 1 – **Dotazník pro mateřská centra**

Příloha č. 2 – **Dotazník pro představitele obcí**

Příloha č. 1 – Dotazník pro mateřská centra

- 1) Jak vás napadlo mateřské (nebo rodinné) centrum založit?
- 2) Jaký typ právnické osoby jste?
- 3) Co se týče samotného zakládání, jak to probíhalo, potkali jste se s nějakými potížemi, narazili jste na nějaké překážky?
- 4) Spolupracovali jste při zakládání centra se Sítí mateřských center?
- 5) Kdo pro rodinné centrum pracuje, jestli jsou to lidé u Vás zaměstnaní nebo nějací dobrovolníci?
- 6) Jaké akce vaše centrum pořádá?
- 7) Jaký typ služeb poskytuje vaše centrum? Co všechno nabízíte za služby a pro koho hlavně jsou ty služby určeny?
- 8) Chodí do centra i tatínci?
- 9) Jak získáváte prostředky, třeba dotace?
- 10) A co třeba nějaké finanční prostředky od soukromých subjektů? Je možnost spolupráce nebo finanční podpory?
- 11) A co se týče propagace, jak se zviditelňujete? Rozdáváte třeba letáčky, máte někde vyvěšené plakáty nebo články?
- 12) Potom jsem se ještě chtěla zeptat, vy nějak aktivně vyhledáváte ty členy, nebo počkáte, až někdo přijde sám, že by chtěl k Vám chodit do centra, nebo jak to funguje?
- 13) Když už ty matky nebo tatínkové k vám chodí, víte třeba i o nějakém případě, že pak třeba díky Vaší přednášce nebo nějakému poradenství, třeba začaly nějak aktivně občansky smýšlet nebo třeba se rozhodly založit si vlastní podnik?
- 14) Spolupráce s jinými neziskovými organizacemi?
- 15) Máte přehled, kolik jste měli členů, kolik to bylo, když jste začínali, kolik máte teď, nějakým způsobem je registrujete?
- 16) Jak funguje spolupráce MC s městským úřadem?
- 17) A co třeba burzy oblečení? Probíhají tady třeba nějaké jiné akce, že by si je zorganizovaly samy matky mezi sebou?

18) Vzešla nějaká iniciativa na nějakou akci od těch matek? Nebo to je vždy váš nápad a matky se pak zapojí?

19) A přicházejí matky třeba pak i na městský úřad s nějakými požadavky nebo s iniciativou? Např. tím, že chodí do MC, tak jestli se tím více také zapojují do dění ve městě?

20) Na závěr jestli Vás napadá nějaký konkrétní příběh klientů, kde třeba rodinné centrum pomohlo nebo jiný příběh?

Příloha č. 2 – **Dotazník pro představitele obcí**

Dobrý den,

jsem studentka závěrečného ročníku Studií občanského sektoru na Fakultě humanitních studií Karlovy univerzity v Praze a pro svou diplomovou práci shromažďuji údaje mimo jiné také formou dotazníkového šetření.

Žádám Vás o vyplnění dotazníku týkajícího se spolupráce mezi mateřskými (rodinnými) centry a státní správou (resp. samosprávou) v konkrétním regionu.

Zjištěné informace použiji pouze pro diplomovou práci a budou v ní uvedeny zcela anonymně.

Velmi děkuji za Váš čas, který věnujete vyplňování dotazníku.

1. Pomáhala Vaše město nějak při zakládání mateřského (rodinného) centra?
(prostory, finanční výpomoc, počáteční vybavení, poskytnutí dobrovolníků nebo jiných pracovních sil, ...)
2. Pomáhá město v současné době mateřskému (rodinnému) centru ve vašem regionu?
(prostory, finanční výpomoc, počáteční vybavení, poskytnutí dobrovolníků nebo jiných pracovních sil, ...)
3. Znáte vedoucí místního MC? Spolupracujete s ní?
4. Účastníte se akcí, kampaní nebo projektů MC? (Uveďte prosím konkrétněji.)
5. Myslíte si, že působení mateřského (rodinného) centra ovlivňuje život těch, kteří se do aktivit centra zapojují? Pokud ano, v jakém smyslu, uveďte prosím konkrétní příklad.
6. Myslíte si, že působení mateřského (rodinného) centra ovlivňuje širší občanskou společnost (život ve městě, myšlení lidí, jejich aktivity apod.)? Pokud ano, v jakém smyslu, uveďte prosím konkrétní příklad.
7. Myslíte si, že spolupráce s MC ovlivnila Vaše životní nebo pracovní hodnoty. Pokud ano, v jakém smyslu, uveďte prosím konkrétní příklad.
8. Víte o existenci Sítě mateřských center o.s. ? Víte o kampaních nebo projektech, které Síť MC organizuje. Uveďte prosím konkrétní příklad a formu spolupráce se Sítí MC.
9. Znáte krajskou koordinátorku Sítě MC? Spolupracujete s ní?

10. Zhodnoťte prosím z pohledu města dopady fungování MC.
11. Zhodnoťte prosím z pohledu města spolupráci mezi městem a MC.
12. Vidíte nějaké rezervy ve spolupráci mezi městem a MC a máte nějaká doporučení do následujících let?

Projekt diplomové práce

MEDAILON O AUTOROVI

Bc. Jana Voltrová

Autorka této práce se narodila 19. 8. 1987 v Pardubicích.

V letech 1998 až 2006 navštěvovala Gymnázium Dašická v Pardubicích. V roce 2006 nastoupila do prvního ročníku bakalářského programu Humanitní studia na fakultě Filosofické na Univerzitě Pardubice. Po prvním ročníku v roce 2007 pracovala jako au-pair v Londýně. Od roku 2007 až do roku 2009 působila jako lektorka anglického jazyka v jazykové agentuře.

V roce 2008 studovala díky programu LLP Erasmus v Norském království na Hogskolen i Oslo obor Education.

Další praxi získala v roce 2009 v Eurocentru Pardubice. V roce 2009 také autorka získala titul bakalář na Univerzitě Pardubice.

Poté nastoupila na Karlovu univerzitu na Fakultu Humanitních studií na navazující magisterský obor Studia Občanského sektoru.

V roce 2010 autorka působila jako dobrovolnice v SKP-Centrum, o.p.s., nízkoprahové organizaci v Pardubicích. V roce 2010 vyšel autorce příspěvek v knize Sociální podniky v ČR.

Slovník nejdůležitějších jmen a pojmů

Koncepce rodinné politiky - určuje dlouhodobý směr rodinné politiky pro všechny subjekty v této politice působící. Určuje trend, kterým se zaměřuje působení státu ve vztahu k rodinám. (Koncepce, 2005)

Krajská koordinátorka - Krajská koordinátorka dohlíží na naplňování cílů Sítě MC. Zejména koordinuje vzájemnou spolupráci MC v kraji, komunikuje se zájemci o založení nových mateřských center a poskytuje jim poradenství a informace ulehčující jim zakládání. Zastupuje mateřská centra při jednání s krajským úřadem, při jednání s firmami v kraji a s regionálními médii. (Sít mateřských center, 2011)

Mateřské centrum – „MC vznikají jako klasický příklad aktivit občanské společnosti z potřeby a zájmu občanů. Nezáleží na jejich právní subjektivitě, mohou být samostatným občanským sdružením nebo pod záštitou jiné organizace. Důležité je, aby zůstala otevřená a dostupná všem sociálním skupinám.“ (Kolínská, 2003 : 3)

Mateřská dovolená - je de facto neplacené volno ze zaměstnání z důvodu překážek v práci na straně zaměstnance v souvislosti s narozením dítěte, zpravidla po dobu 28 týdnů. (Zákon č. 262/2006 Sb.)

Organizace občanského sektoru - je taková organizace, která splňuje pět základních rysů: je institucionalizovaná, samosprávná, má soukromý charakter, smyslem existence není vytváření zisku a posledním rysem je dobrovolnost členství. (Skovajsa, 2010)

Rodičovská dovolená - Rodičovská dovolená se poskytuje po skončení mateřské dovolené v rozsahu, o jaký rodič požádá, a to až v délce do 3 let věku dítěte. (Zákon č. 262/2006 Sb.)

Rut Kolínská – prezidentka Sítě mateřských center,o.s.

Sít' mateřských center - zastřešující organizaci mateřských center v České republice

Svépomocná skupina - Svépomocné skupiny pracují tak, že se setkávají lidé, které spojuje společný zájem, problém nebo společná radost. Nejdůležitější je sdělit si navzájem své problémy a poučit se z chyb a postupů těch ostatních. (Šance dětem, 2011)

Životní cyklus - sled významných událostí v životě jedince od jeho narození po smrt. Životní cyklus rodiny začíná vznikem rodiny, ať už soužitím nesezdaného páru nebo okamžikem uzavření manželství. (Sirovátka, Hora eds., 2008)

Rejstřík

Dítě – 4,5,6,7,8,11,12,14,15,18,21,30,31,32,52,54

Domácnost - 3,4,5,6,8,9,10,15,16,33

Instituce - 1,2,3,6,8,13,14,17,20,24,25,26,28,32,33,38,39,42,60,62

Interakce - 30

Kraj - 1,2,13,14,22,23,26,29,33,34,35,36,38,39,40,42,45,46,47,50,52,57,60,61,62,63,
66,67,68

Marketing - 29

Matka - 4,5,6,7,8,9,10,11,12,17,18,19,21,32,42,43,44,47,51,61

Neziskový -1,2,13,14,15,16,17,19,20,21,22,23,25,26,29,34,35,39,45,55,57,60,61,62,
68,69

Obec - 1,2,5,6,7,9,10,11,12,13,14,16,21,25,26,28,29,33,34,38,42,45,46,55,61,63,64,
65,66,67,68,69

Otec - 4,5,7,11,12,71,28

Politika - 1,2,12,13,14,15,16,17,19,32,34,35,38,49,67

Potřeba - 4,5,7,19,21,23,36,39,43,56,64,66,67

Propagace - 2,19,21,29,30,35,38,40,41,46,49,52,55,59,61,62,64,67

Region - 14,22,24,26,32,33,36,41,52,68

Socializace -2,3,4,5,18,30,31,59,62

Výchova - 3,4,6,8,10,13,14,30,31,36,47,53

Zaměstnání - 8,9,10,12,13,14,15,16,28,32,46,49,51,57,60,61,62